

Sisältö

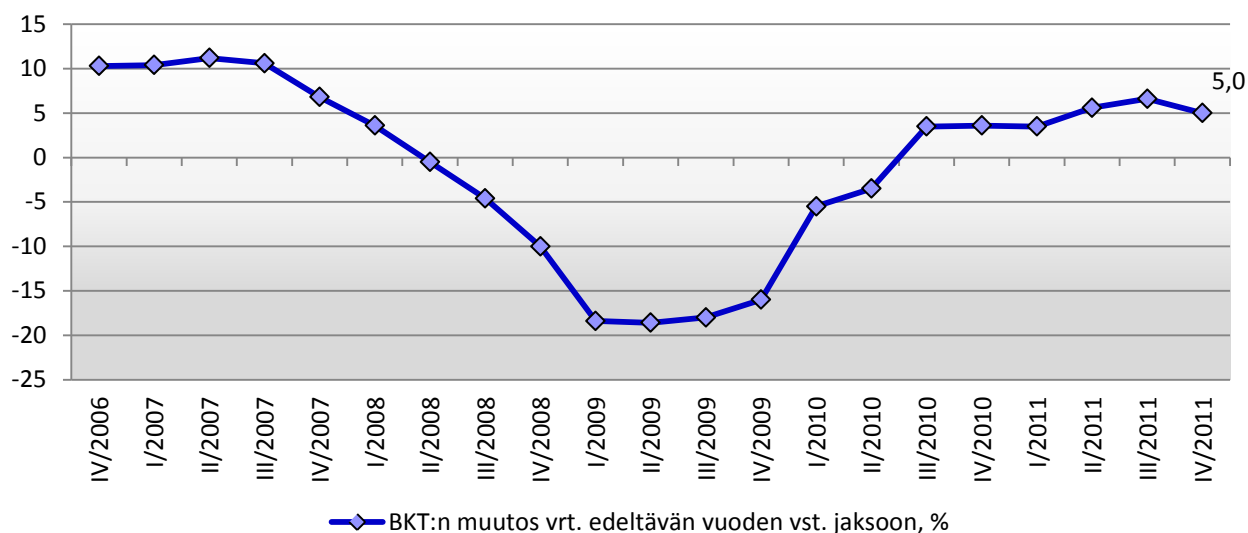
Latvian talouden elpyminen viennin varassa	2
Valmistavan teollisuuden merkitys taloudessa lisääntynyt	7
Kiinteät investoinnit kasvussa	12
Rakennusallalla orastavan elpymisen merkkejä.....	15
Kuluttajien ja yritysten luottamus talouteen palautumassa	17
Inflaatiokehitys maltillista	20
Tiukat säästöt vakauttaneet valtion kassaa	24
Pankkisektori toipuu verkkaisesti kriisistä.....	26
Työttömyysaste edelleen korkea, mutta palkkataso lievässä nousussa	29
Viennin elpyminen supistanut kauppataseen alijäämää.....	34
Suomen Latvian-vienti toipui nopeasti kriisistä, mutta notkahti uudelleen	38
Suorat ulkomaiset investoinnit kasvaneet odotuksia nopeammin	41
Suorat investoinnit Suomesta Latviaan kehittyivät maltillisesti 2011.....	46
Latvian tulevaisuudennäkymät.....	50

Latvian talouden elpyminen viennin varassa

Latvian talous on hiljalleen toipumassa vuosien 2008–2009 syöksykierteestä, jossa kriisiä edeltäneiden vuosien 10 % kasvuluvut vaihtuivat 4 % pudotukseen vuonna 2008. Aallonpohja saavutettiin vuonna 2009, jolloin BKT supistui vuositasolla lähes 18 %. Samaan aikaan työttömyysaste räjähti 5,8 prosentista lähes 20 prosenttiin. Talouskriisin katalysaattorina olivat globaalitalouden ongelmien lisäksi latvialaisten luomat kulutusjuhlat ja maan pankkisektoria hallitsevien pohjoismaisten pankkien hölläkätinen luotonanto.

Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF), Euroopan komission ja Maailmanpankin myöntämien hätälainojen edellyttämä kulukuri sekä ulkomaisten emopankkien latvialaistyttärilleen myöntämä rahoitus auttoivat Latviaa selviämään talouskriisistä. Latvian BKT:n kehitys kääntyi jälleen positiiviseksi vuoden 2010 kolmannella neljänneksellä. Vuositasolla BKT kuitenkin laski 0,3 % vielä vuonna 2010. Vuonna 2011 Latvian BKT:n neljännesvuosikasvu pysytteli viiden prosentin tuntumassa. Uuden kasvun vatureina olivat vuoden kolmella ensimmäisellä neljänneksellä vientiteollisuuden kasvanut kysyntä ja sen myötä vilkastunut vienti, jotka paikkasivat vielä heikkoa kotimaista kysyntää (Latvian talousministeriö 2011). Vuoden viimeisellä neljänneksellä Etelä-Euroopan velkaongelmat ja Itämeren alueen maiden talouskasvun hidastuminen käänsivät Latvian viennin ja tätä kautta BKT:n kasvun hienoiseen laskuun.

Kuva 1: BKT:n muutos vuosineljänneksittäin IV/2006–IV/2011, %, (kausitasoittamaton)

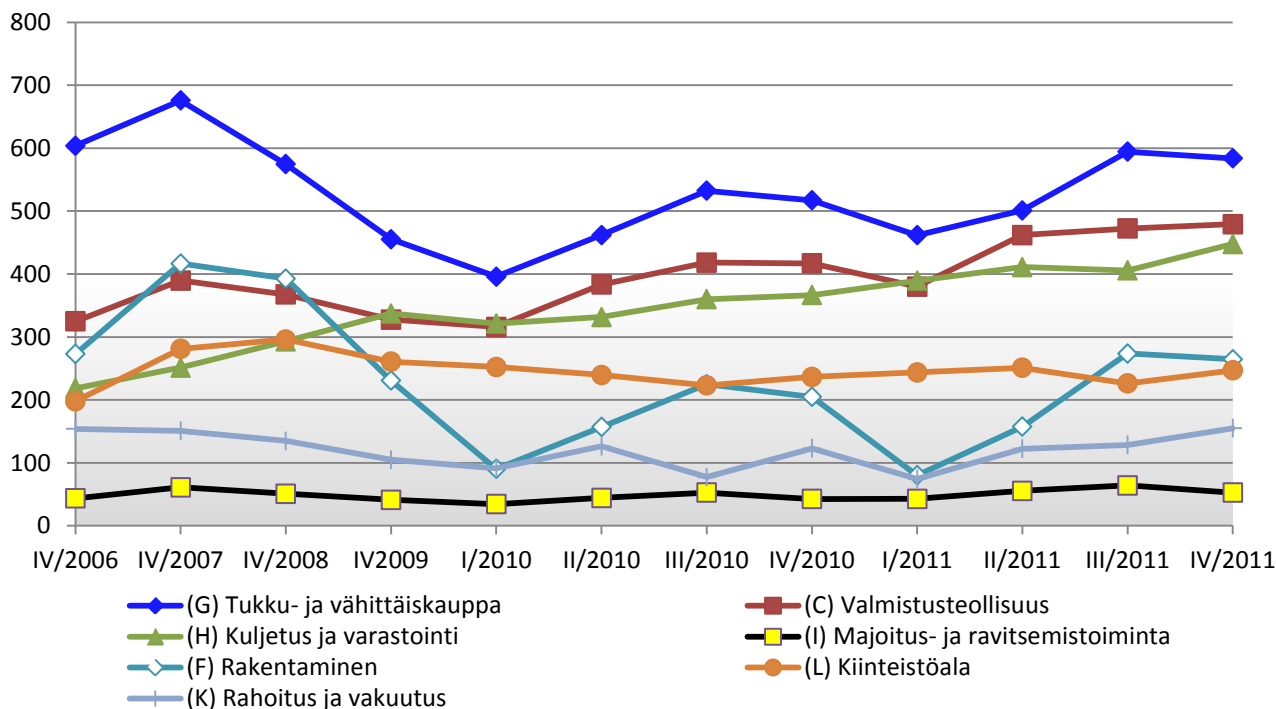
(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Latvian talouskriisin syvyys vaihteli toimialoittain, mistä johtuen myös kriisistä toipuminen on tapahtunut eri vauhtia (Kuvio 2). Syvimmälle sukelsivat tukku- ja vähittäiskauppa sekä rakennusala, jotka vastasivat suurelta osin Latvian BKT:n vuosien 2008–2009 romahduksesta. Näillä toimialoilla ollaan vähittäisestä elpymisestä huolimatta vielä kaukana kriisiä edeltäneen huippuvuoden 2007 tuotannon tasosta. Sen sijaan kuljetus- ja varastointialalla sekä valmistavassa teollisuudessa pudotus oli loivempi. Kuljetus- ja varastointialalla notkahdus tapahtui viiveellä vasta vuoden 2010 ensimmäisellä neljänneksellä, minkä jälkeen tuotanto on jatkanut kasvuaan. Valmistavassa

teollisuudessa puolestaan vuoden 2007 tuotannon taso saavutettiin vuosien 2008–2009 loivan alamäen jälkeen vuoden 2010 toisella neljänneksellä, ja kasvu jatkui vuoden 2011 loppuun sen ensimmäisen neljänneksen notkahdusta lukuun ottamatta.

Vuoden 2011 viimeisellä neljänneksellä kasvu pysähtyi tai kääntyi lievään laskuun edeltäneeseen vuosineljännekseen verrattuna useimmilla toimialoilla. Vain kiinteistöalalla, kuljetus- ja varastointialalla sekä rahoitus- ja vakuutuslalla kirjattiin selvää kasvua.

Kuva 2: BKT:n kehitys valituilla sektoreilla, IV/2006–IV/2011, milj. LVL, (TOL2008-luokitus)

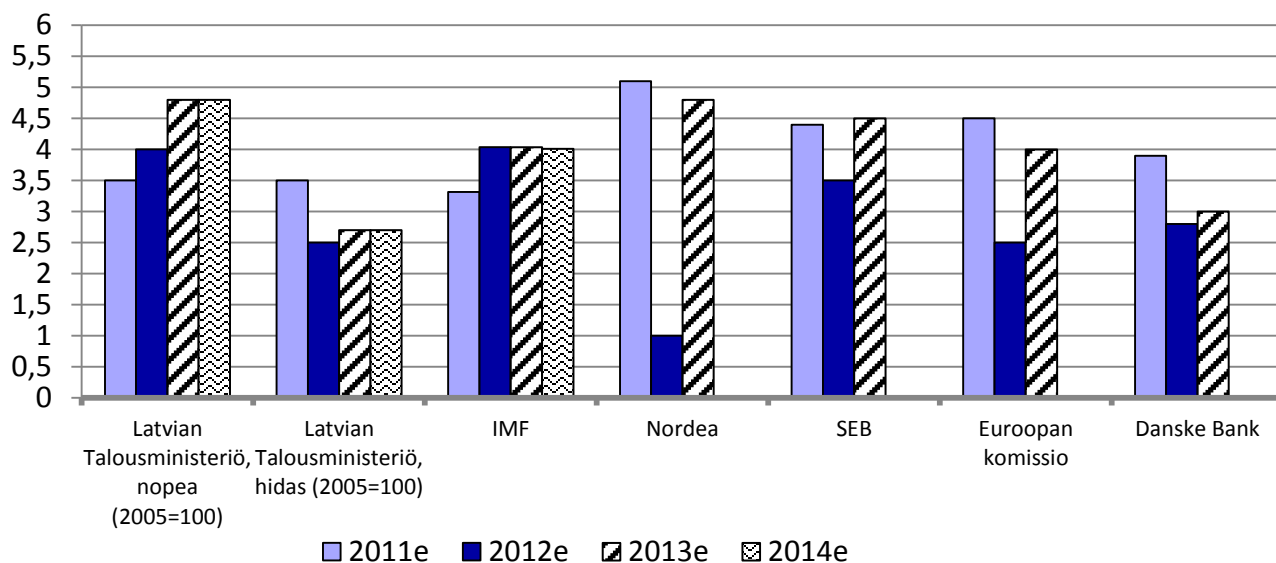

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Latvian talouden elpymisen hauraus heijastuu eri ennustelaitosten näkemyksissä Latvian tulevien vuosien BKT-kehityksestä. Ennusteet vuoden 2011 BKT-kasvusta vaihtelivat 3,5–5,1 % välillä, mutta vuoden 2012 ennusteissa haarukka oli kasvanut jo Nordean yhden prosentin kasvusta IMF:n ennustamaan reiluun 4 prosentin kasvuun. Vuosille 2013–2014 tehdyissä ennusteissa näkemykset vaihtelevat 2,5 prosentin BKT-kasvusta aina 4,8 prosenttiin.

Maailmantalouden epävarmuus on saanut eri ennustelaitokset tarkistamaan lähivuosien ennusteitaan. Latvian talousministeriö on päättänyt jakamaan ennusteensa kahteen eri talouskasvun skenaarioon, nopeaan ja hitaaseen, joiden toteutuminen riippuu globaalitalouden kehityksestä ja Latvian eri teollisuudenalojen toipumisesta viime kriisistä. Danske Bank puolestaan arvioi tammikuussa 2012 maailmantalouden heikentyneiden näkymisen vaikuttavan Latvian talouteen niin voimakkaasti, että se laski vuoden 2012 BKT-ennustettaan prosenttiyksiköllä alaspäin 3,8 prosentista 2,8 prosenttiin (Danske Bank 2012). Latvian keskuspankki (2012) oli vielä pessimistisempi, ja arvioi Latvian vuoden 2012 BKT-kasvun jäävän 1,3 prosenttiin tärkeimpien vientimaiden talouksien yskähdellessä.

Kuva 3: BKT:n vuosimuutos ja ennuste, 2011–2014, %

(Lähteet: Latvian talousministeriö 2011, IMF 2011, EU komissio 2011, Nordea 2011 ja SEB 2011. e = ennuste)

Eri ennustelaitokset ovat suhteellisen yksimielisiä siitä, että suurimmat uhat Latvian talouden lähivuosien kehitykselle tulevat ulkoa. Talouden kasvu pysyy riippuvaisena viennistä samalla kun verojen kiristykset ja velkataakan maksu hillitsevät yksityisen kulutuksen kasvua. Maailmantalouden takeltelu tulee heijastumaan näin ollen välittömästi Latvian vientiin ja tätä kautta talouskasvuun (SEB, 2011).

CEMATin tekemissä Latviassa toimivien suomalaisyritysten haastatteluissa muistutettiin, että Latvian talousahdingon yhtenä tärkeänä aiheuttajana oli erityisesti maan pitkälti ulkomaisessa omistuksessa olevan pankkisektorin holtiton luotonanto ja kilpailu asiakkaista, mikä johti kulutusjuhlien ylikuumenemiseen. Pankkisektorin ei katsottu *”toimineen moraalin kannalta oikein näissä balttiasioissa”*. Haastatellut yritysjohtajat uskoivat kuitenkin Latvian selviytymiseen, koska *”[kansa] on aikoinaan ollut vielä kurjemmassa tilanteessa”*.

Latvian talouden viimeaikainen vakaus on haastateltujen mielestä näyttänyt olosuhteisiin nähden melko hyvältä. Säästöohjelmia on toteutettu ja ne ovat tuottaneet tulostakin. Eräs haastateltu tosin muistutti, että verojen korotusten ja budjetin leikkausten luonnollisena seurauksena on ollut kotimaisen kysynnän pienentyminen. Haastatteluissa oltiin sitä mieltä, että verojen keruun tehostaminen ja hallituksen ohjelmaan kuuluvan harmaan talouden kitkemisohjelman onnistuminen kohentaisivat valtiontaloutta säästötoimia tehokkaammin. Kaikki haastatellut eivät myöskään pitäneet talouden rakenteiden uudistuksia vielä riittävinä.

”Valtio mielellään tekisi vähän vähemmän kuin nämä ulkopuoliset tukijat, eli IMF ja Euroopan Unioni hyväksyy. Mitä minä uskoisin ja näen, niin varsinaista rakenteellista muutosta, joka toisi pitkän tähtäimen edun, niin semmoista ei [juuri] ole tapahtunut. Ja tämä [valtion toiminta] on edelleen hiukan hapuilevaa.”

CEMATin haastatteluissa Latvian muistutettiin olevan kuitenkin edelleen jossain määrin ulkopuolisen rahoituksen varassa, vaikka erityistä likviditeettikriisiä ei tällä hetkellä näyttäisikään olevan. Myöskään valtion budjettia ei ole saatu vielä tasapainoon. Latvian uskottiin toipuvan

kriisistä, mutta se vie aikaa. Paluun kriisiä edeltävälle, esimerkiksi vuoden 2007 tasolle, uumoiltiin tapahtuvan ehkä vasta vuonna 2015 tai 2016. Syyksi tähän mainittiin paljolti viennin kehityksen epävarmuus. Lisäksi isona haasteena kansantaloudelle ja sen pitkän aikavälin kehitykselle nähtiin Latvian talouden rakenne, jossa on vähän omaa suurteollisuutta ja tuotantoa. Tästä johtuen monet tärkeät vientituotteet, kuten puu ja puutavara, myydään vähäisellä jalostusasteella ulkomaille.

Latvian mahdollinen siirtyminen euroon tai ainakin siirtymän aikataulu herätti haastatelluissa epävarmuutta, erityisesti nyt kun euron kohtalo on muutenkin vaakalaudalla. Aiemmin on ollut tavoitteena, että vuoteen 2014 mennessä Maastrichtin kriteerit olisi täytetty ja euro voisi olla käytössä. Eräs finanssisektoria tunteva haastateltu totesi (marraskuussa 2011), että ainakaan hän ei ole viimeisen 3 kuukauden sisällä *”enää kuullut tällaisesta, että tämä [vuosi 2014] olisi tavoite euroalueelle pääsyyn”*.

Haastateltujen mukaan Latvian poliittisessa toimintaympäristössä on nähtävissä *”häilyvyyttä”*, johon viimeisimmät vaalit syyskuussa 2011 eivät välttämättä tuoneet erityistä helpotusta venäläismyönteisen Harmonia-puolueen voitettua ne.

”Poliittinen riski on minun mielestä Latvian kohtalo. Ja kun siellä on säilynyt tällainen venäläinen tyyli enemmän kuin mitä Virossa tai Liettuaassa. Siis sillä tavalla siihen on helppo palata.”

Toisaalta poliittiset ryhmät eivät ole haastateltujen mielestä nyt *”niin voimakkaasti sekaisin”* kuin ennen vaaleja. Poliittinen riski on kuitenkin edelleen olemassa. Latvian ongelmana on myös se, että päättäjät eivät ole aina olleet *”kauhean hyvän selkärangan omaavia vaan siellä on saattanut olla se oma etu lähempänä kuin yhteiskunnan etu”*. Yksityisen ja valtion edun ristiriidan katsottiin edelleen hidastavan *”kokonaisuudessaan tätä Baltian kehitystä”*. Latvian liiketoimintaympäristöä kritisoitiin lisäksi *”Riika-keskeisyydestä”*. Tämä liittyi niin yritysten sijoittumiseen etupäässä sinne, mutta myös monien kehitystoimien keskittymiseen lähinnä vain pääkaupungin alueelle samalla, kun pienemmät kaupungit ja maaseutu kärsivät monista ongelmista (mm. korkea työttömyys).

Jos talouskriisiä jostain kiitettiin, niin se oli markkinoiden selkiyttämisestä ja tervehdyttämisestä, millä viitattiin mm. epäterveiden yritysten putoamiseen markkinoilta niin, että *”siellä on nyt todelliset pelurit jäljellä ... ne, jotka osaavat bisneksen”*.

Lähteet:

Baltic Course (2011). *Dombrovskis: Latvia's economic growth in 2011 will be stronger than previously planned*; 2.11.
(<http://www.baltic-course.com/>)

Danske Bank (2012). *Emerging Markets EMEA Weekly*. 26.1.2012.
(<http://www-2.danskebank.com/danskeresearch>)

Euroopan komissio (2011). European Commission. *Economic forecasts*.
(http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2011_spring_forecast_en.htm#forecasts-eu27)

Helsingin Sanomat, 29.11.2011. *Pankkikonkurssista uusi riesa Air Balticille*.

Helsingin Sanomat, 22.9.2011. *Air Baltic hakeutui velkasaneeraukseen*.

International Monetary Fund IMF (2011). *World Economic Outlook Database*. September 2011.
(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>)

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

Nordea (2011). *Latvia Update. Black clouds on the western horizon*. Economic Research, 13th December 2011.
(http://newsroom.nordeamarkets.com/en/files/2011/12/Country_update_Latvia.pdf)

SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

Valmistavan teollisuuden merkitys taloudessa lisääntynyt

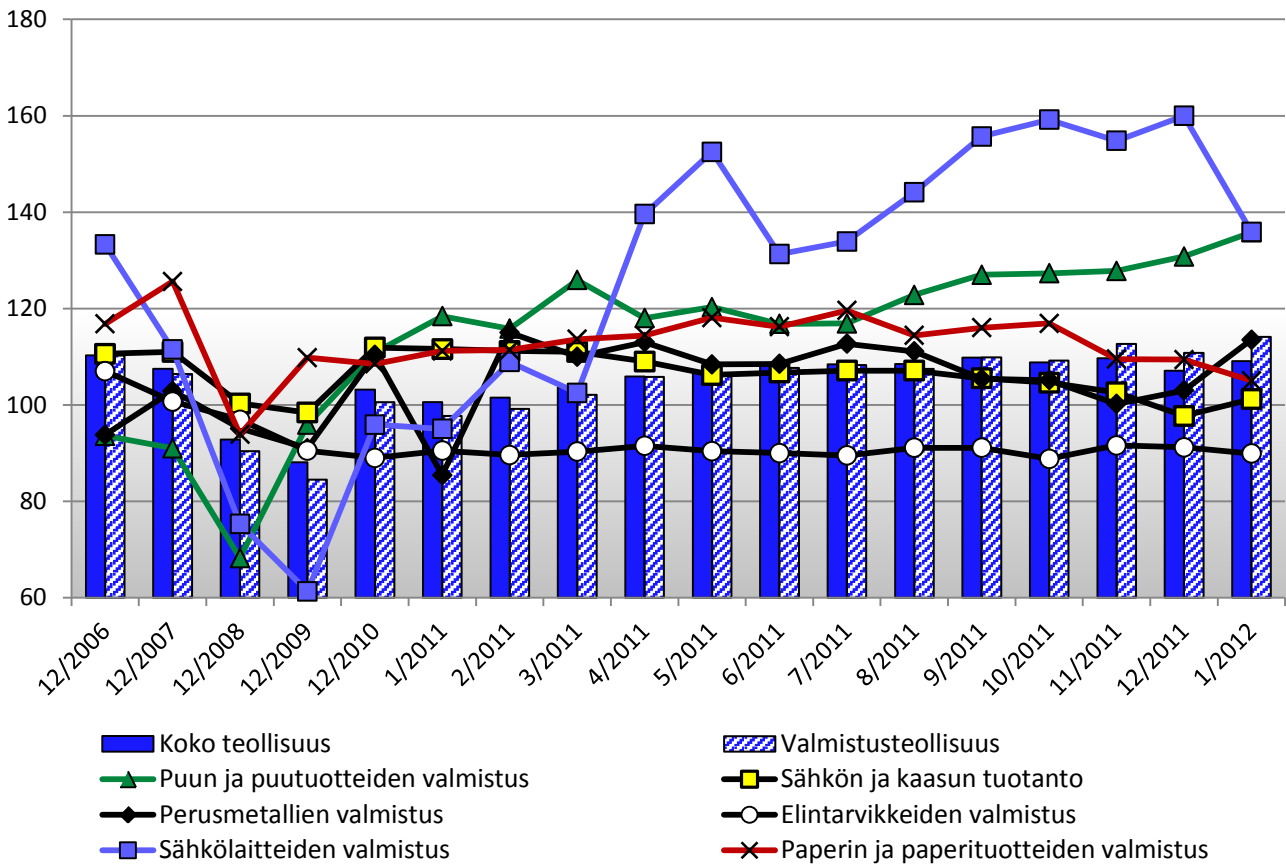
Latvian 2008–2009 talouskriisiä edeltäneiden vuosien voimakas talouskasvu perustui pääosin tuotannon kasvuun rakentamisessa sekä kaupan ja palveluiden aloilla, kun taas teollisuuden osuus Latvian taloudessa säilyi pienenä. Vuosina 2005–2007 valmistavan teollisuuden osuus Latvian BKT:n kasvusta oli vain 5 %, mikä on alle EU:n keskiarvon (Latvian talousministeriö 2011). Talouskriisin seurauksena etenkin vientiorientoituneen valmistavan teollisuuden merkitys Latvian taloudessa on kuitenkin lisääntynyt. Latvian teollisuuden tuotanto on jo lähes palautunut vuoden 2007 tasolle, kun taas muilla aloilla toipuminen kriisistä on tapahtunut hitaammin. Teollisuudessa suurin merkitys on valmistavalla teollisuudella sekä sähkö-, kaasu- ja vesihuollolla. Tulevista suomalaisista teollisuusinvestoinneista voi mainita esimerkiksi energiayhtiö Fortumin, joka on ilmoittanut rakennuttavansa Latvian Jelgavaan biopolttoainetta käyttävän CHP-voimalaitoksen¹, jonka käyttöönotto on suunniteltu vuodelle 2013 (Kauppalehti 2011).

Talouskriisi osui rankimmin suhdanneherkkiin, yksityisestä kysynnästä riippuvaisiin aloihin. Rakentamisessa, vähittäiskaupassa sekä hotelli- ja ravintola-alalla toimialakohtainen liikevaihto laski vuonna 2009 noin 35 %. Teollisuudessa lasku oli hieman loivempaa. Ulkomaisesta kysynnästä riippuvaisessa valmistavassa teollisuudessa tuotannon pudotus jäi 24 prosenttiin vuonna 2009 vientikysynnän tyrehtyttyä. Valmistava teollisuus oli myös ensimmäisiä toimialoja, jotka alkoivat toipua kriisistä vuoden 2009 lopulla. Tämä johtui ennen kaikkea Latvian pääkauppakumppaneiden (Liettua, Viro, Saksa ja Venäjä) talouksien elpymisestä. Lisäksi Latvian teollisuuden kilpailukykyä paransi merkittävä kustannusten lasku, joka muodostui ennen kaikkea palkkojen leikkauksista kriisin seurauksena.

Latvian teollisuustuotanto kokonaisuudessaan kasvoi maltillisesti lähes koko vuoden 2011 ajan ja kasvu jatkui vielä vuoden 2012 tammikuussa. Yksittäisistä teollisuudenaloista erityisesti sähkölaitteiden valmistuksessa kirjattiin vahvoja kasvulukuja vuonna 2011, mutta sen kasvu hiipui ainakin tilapäisesti tammikuussa 2012. Myös Latvian tärkeimmän vientisektorin, puuteollisuuden, tuotteiden valmistus on hiljalleen piristynyt talouskriisin aiheuttamasta notkahduksesta. Tilanne on toinen esimerkiksi elintarvikkeiden ja perusmetallien valmistuksessa tai sähkön tuotannossa, joissa volyyymi-indeksien kehitys oli selvästi maltillisempaa vuonna 2011 ja osin laskusuuntaistakin erityisesti loppuvuodesta. Näiden tuotteiden kysyntä kärsi sekä vientikysynnän hiipumisesta EU-maiden epävarman taloustilanteen seurauksena että kotimaisen kuluttaja- ja yrityskysynnän alavireisyydestä. Perusmetallien kysyntä näyttää kuitenkin tammikuun 2012 lukujen perusteella piristyneen.

¹ CHP-voimalaitos tuottaa sekä sähköä että lämpöä (Combined Heat and Power).

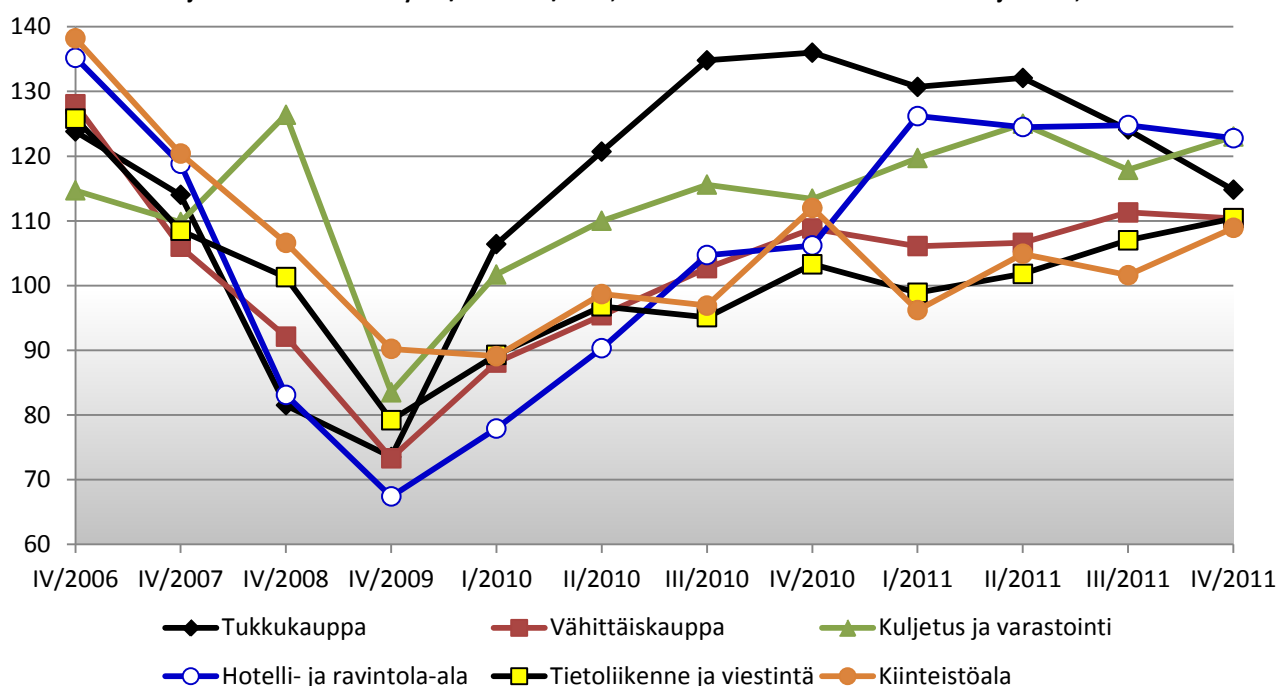
Kuva 4: Teollisen tuotannon volyyymi-indeksit, valituilla sektoreilla 12/2006 -1/2012, 2005=0

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Kriisistä pahasti kärsineiden kaupan sekä hotelli- ja ravintola-alan yritysten liikevaihdot lähtivät myös selvään (3,2 %) kasvuun vuonna 2010. Kasvun pääasiallinen lähde oli tosin tukkukaupan vientikysyntä kotimaisen kysynnän pysytellessä alhaisella tasolla koko vuoden. Vuoden 2011 puolella tukku- ja vähittäiskaupan alan yritysten liikevaihdon kasvu kiihtyi 20 prosenttiin edeltävään vuoteen verrattuna, mutta kasvuvauhti hiipui hieman vuoden loppua kohti. Vuoden 2011 viimeisellä neljänneksellä vähittäiskaupan liikevaihdon kasvu oli noin 10 % vuositasolla, kun taas tukkukaupan liikevaihto kasvoi noin 15 % viennin vetämänä. Vähittäiskaupan parantuneeseen tilanteeseen vuonna 2011 vaikutti työmarkkinoiden asteittainen elpyminen sekä palkkojen nousu, jotka piristivät yksityistä kulutusta (Latvian talousministeriö 2011). Hotelli- ja ravintola-alan kysyntää ovat omalta osaltaan vahvistaneet ulkomailla toteutetut markkinointikampanjat, jotka ovat antaneet uutta potkua Latvian matkailulle (SEB, 2011).

Kuva 5: Palvelualojen liikevaihdon kehitys IV/2006 – IV/2011, verrattuna edellisvuoden vastaavaan jaksoon, %

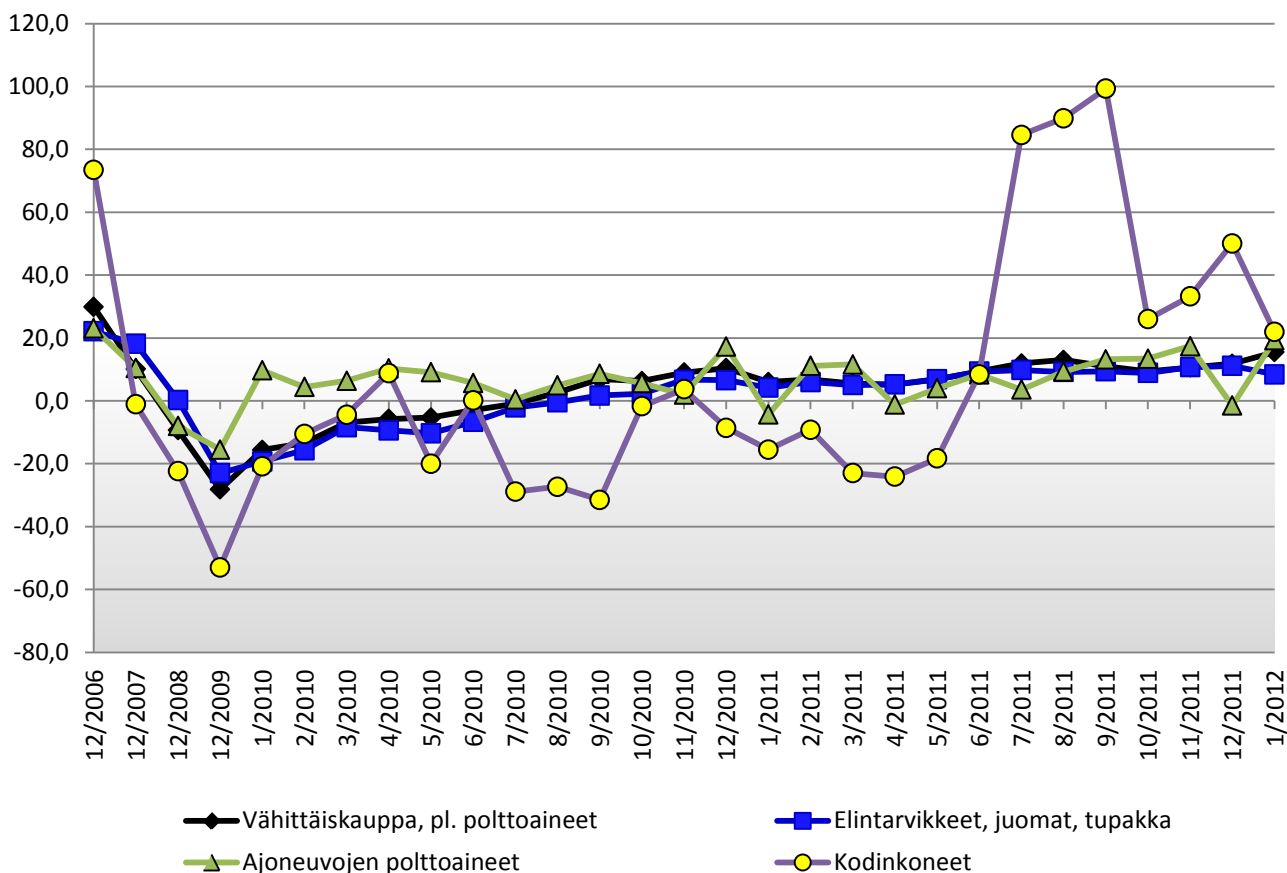
(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Kuljetus-, varastointi- sekä viestintäalaa kriisi ei koetellut yhtä ankarasti kuin monia muita palvelualoja. Kuljetus- ja varastointialan liikevaihto kokonaisuudessaan kasvoi vuonna 2010 verrattuna edellisvuoteen, vaikkakin esimerkiksi rautateiden ja satamien rahtikuljetusten liikevaihto laski. Kasvun taustalla oli maantiekuljetusten nousu vuoden 2009 alhaisista luvuista 23,8 prosentilla (Latvian talousministeriö 2011). Kuljetus- ja varastointialan kasvu jatkui vuoden 2011 puolella vientikuljetusten vetämänä, joskin kasvu hiipui loppuvuotta kohden (ks. kuvio 5). Kiinteistöalan yritysten tilanne on myös hiljalleen parantumassa, kun kiinteistöjen hinnat ovat alkaneet varovaisesti nousta kriisin aiheuttamasta kuopasta ja kaupankäynti virkistyttyä.

Eräs uhka leijuu Latvian kuljetussektorin yllä. Jos EU asettaa pakotteita valkovenäläisille yrityksille, on olemassa riski, että tästä saattaa aiheutua Latvian raideliikennepalveluille 480,9 miljoonan euron tappiot. Tämä olisi noin 3 % BKT:sta ja 8,1 % maan talousarvion tuloista. Arvion tappioista on esittänyt Latvian työnantajien liittoutuma (Latvian Employers' Confederation). Valko-Venäjä on Latvian toiseksi suurin kuljetuskumppani ja sillä on tärkeä rooli mm. Venäjältä, Ukrainasta ja Kazakstanista tulevassa kauttakulurahdissa. Esimerkiksi vuonna 2011 Valko-Venäjän kautta kuljetettiin rautateitse 59,4 miljoonaa tonnia rahtia (Baltic News Network 2012).

Vähittäiskaupan eri aloista erityisesti kodinkoneiden kauppa mukaili voimakkaasti yleisen talouden heilahtelua vuosien 2010–2011 aikana. Joulukuussa 2011 kodinkoneiden kauppa piristyi syksyn hengähdysten jälkeen uudelleen, lähinnä joulumyynnin vedossa. Ajoneuvojen polttoaineiden myynti puolestaan notkahti vuoden 2011 lopussa, mutta kasvoi jälleen tammikuussa 2012. Latvian keskuspankin (2012) mukaan polttoaineiden myyntiä häiritsee alaa vaivaava laaja harmaa talous.

Kuva 6: Vähittäiskaupan yritysten liikevaihdon kehitys, valituilla sektoreilla, muutos ed. vuoden vastaavaan kk., %

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

CEMATin haastatteluiden perusteella Baltiassa toimivien suomalaisyritysten jokseenkin yhteinen näkemys tulevaisuuden suhteen on, että ”*huoli asuu edelleen Latviassa*”. Vaikka haastatelluilla oli jonkin verran huolta Latvian tulevan kehityksen suhteen, haastatteluissa kuitenkin todettiin, että oman liiketoiminnan näkymien suhteen ”*odotusarvo tälle [2012] ja ensi vuodelle on ihan hyvä*”.

Toisaalta osa haastatelluista oli hieman varovaisempia, ja mainitsi liiketoiminnassa jatkettavan nyt lähinnä ”*business as usual*” –periaatteella. Nyt yritetään säilyttää markkinaosuus ja tavoitella takaisin (mahdollisesti) kadotettua kannattavuutta. Alkuvuoden 2012 arveltiin olevan melko vaikea liiketoiminnan kannalta, kun kansalaisten ostovoima ei ole ainakaan parantumaan päin, etenkin jos palkkakehitys taas jäähtyy ja hintainflaatio jatkuu. Vaikeasta markkinatilanteesta uskottiin olevan toisaalta myös hyötyä:

”Nyt tässä kilpailutilanteessa, missä lähes kaikki tuottavat tappiota, tavallaan markkinat tulevat puhdistumaan. Se tarkoittaa sitä, että sinne jäävät rehelliset pelaajat. Tarkoitan, että siellä on kansainväliset markkinat (...) siellä on todella kova kilpailu käynnissä. Ja se tarkoittaa, että kaikki on länsimaaisilla ehdoilla ja länsimaaisella yrityskulttuurilla. Kyllä nyt markkinat tulevat jälleen tulokselliseksi muuttumaan”.

Lähteet:

Baltic News Network (2012). *Restrictions on Belorussian companies can bring 480.9 million euro losses*, 15.03.2012.
<http://bnn-news.com/employers-confederation-restrictions-belorussian-companies-bring-480-9-million-losses-53903>

Kauppalehti (2011). *Fortumille kaksi uutta CHP-laitosta*; 16.6. sivu 14

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

Kiinteät investoinnit kasvussa

Latviassa investoinnit kiinteään pääomaan² romahtivat pahoin kriisin aikana. Kriisin aikainen investointivolyymien lasku oli Baltian maissa erityisen raju, ollen noin neljä kertaa suurempi kuin EU:ssa keskimäärin (Latvian talousministeriö 2011). Markkinakysynnän hyytymisen lisäksi tilannetta pahensivat maan pankkisektorin kriisi sekä yritysten poikkeuksellisen suuri velkataakka, joka oli syntynyt edellisinä nopean kasvun vuosina.

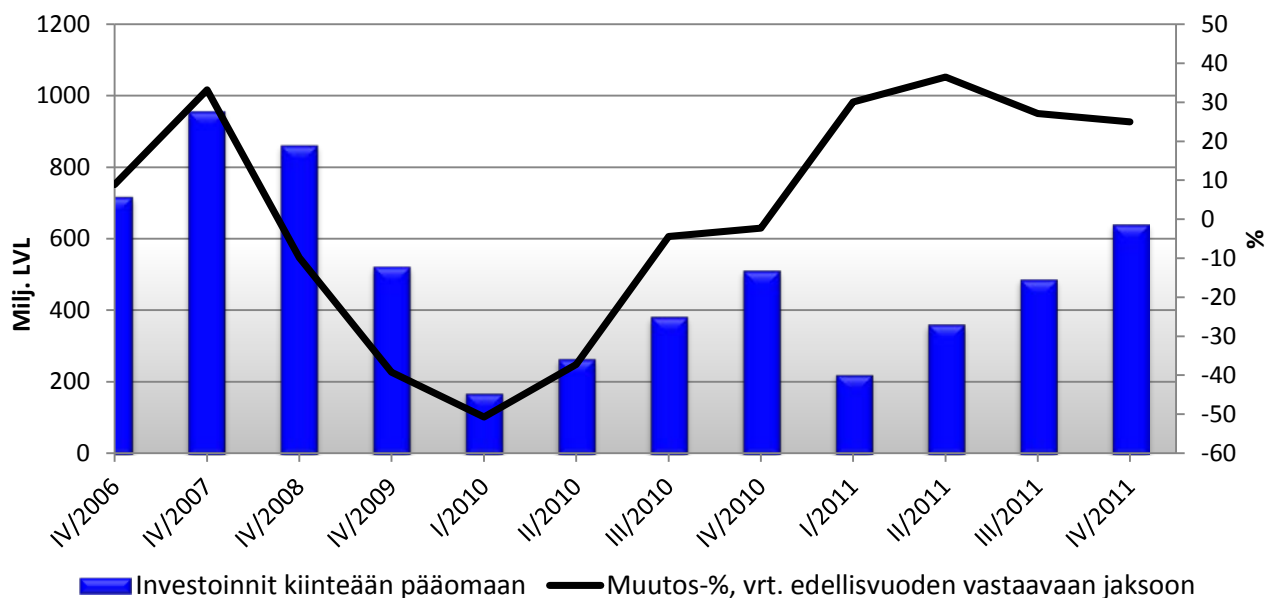
Julkisten investointien osuus (investoinneista kiinteään pääomaan) on vaihdellut viime vuosien aikana merkittävästi. Vuonna 2008 niiden osuus oli noin 13 %, mutta vuonna 2009 elvytystoimien vetämänä jo yli 21 %. Vuonna 2010 julkisten investointien osuus oli pudonnut noin 14 prosentin tuntumaan ja vuonna 2011 julkisten investointien osuus kiinteistä investoinneista oli enää 3 %. Kriisin aikaisten julkisten investointien rooli³ on kuitenkin ollut merkittävä Latvian taloudelle, varsinkin EU:n rakennerahaston varojen kanavoijana.

Kiinteiden investointien aallonpohja saavutettiin vuoden 2010 ensimmäisellä neljänneksellä, jolloin niiden arvo oli vain kymmenesosan kriisiä edeltäneen vuoden 2007 viimeisen neljänneksen luvuista. Koko vuoden 2010 osalta investoinnit kiinteään pääomaan olivat Latviassa yhä selvässä laskussa (-19,6 %) edeltävään vuoteen verrattuna, kun muissa EU-maissa investoinnit olivat samaan aikaan lähteneet jo kasvuun. Latviassa investointeja jarrutti omalta osaltaan vielä vuoden 2011 alkupuolella pankkien varovainen lainananto, mutta vuoden loppua kohti kasvu kiihtyi. Koko vuoden 2011 osalta päästiin plussan puolelle, kun investoinnit kiinteään pääomaan olivat jo lähes kolmanneksen korkeammalla kuin edellisvuonna. Vuoden 2011 kasvulukuja tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava vuoden 2010 verrattain alhainen lähtötaso.

² Tässä käytetään Latvian tilastokeskuksen määritelmää ei-rahoitusmarkkinainvestoinneista (non-financial investments). Näillä viitataan pitkän aikavälin investointeihin kiinteään omaisuuteen: asuinrakennukset ja muut kiinteistöt, maatalouden tuotannon tekijät, koneet ja laitteet, muu kiinteä omaisuus ja varastot. Lisäksi määritelmä kattaa kiinteän omaisuuden muodostuksen ja keskeneräisten uudis- ja peruskorjattavien rakennusten kulut (Latvian keskustilastovirasto 2011).

³ Esimerkiksi vuonna 2009 valtion investointibudjetti valtateiden, kunnallisten teiden ja katujen kunnossapitoon oli 125 miljoonaa latia. Lisäksi on suunnitteilla Riian vapaasataman (Freeport of Riga) ja Riian lentokentän modernisaatio sekä kapasiteetin kasvattaminen (Latvian liikenneministeriö 2009).

Kuva 7: Pitkän tähtäimen investoinnit kiinteään pääomaan IV/2006-IV/2011, Milj. LVL ⁴

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Talouskriisin syvänä lamavuotena 2009 investoinnit kiinteään pääomaan laskivat eniten rahoitus- ja vakuutuslalla (55,2 %), valmistavassa teollisuudessa (53,1 %) ja rakennuslalla (46,1 %), kun taas palveluissa lasku oli lievempi (28 %). Vuonna 2010 investoinnit olivat vielä alamaissa jokseenkin kaikilla sektoreilla, mutta lähtivät vuonna 2011 kasvuun useimmilla sektoreilla. Investointeja tehtiin erityisesti teollisuudessa, palvelualoilla sekä julkishallinnossa. Esimerkiksi teollisuuden investointien kasvun syynä olivat pääasiassa suuret investoinnit energiasektorille (Latvian talousministeriö 2011). Poikkeuksen muodostivat viestintäsektori, jolla vuonna 2011 tehtyjen kiinteiden investointien määrä notkahti hieman edellisvuoteen verrattuna, ja kiinteistöala, jonka investointien määrä lähes puolittui edellisvuodesta.

Taulukko 1: Investoinnit kiinteään pääomaan, valituilla sektoreilla 2010 ja 2011, milj. LVL

Toimiala	2010	2011	Muutos, %, vv. 2010-2011	Osuus kaikista investoinneista 2011
Maatalous	51,8	85,4	64,7 %	5,0 %
Koko teollisuus	399,1	572,0	43,3 %	33,2 %
Valmistusteollisuus (*)	223,4	298,5	33,6 %	17,3 %
Sähkö-, kaasu ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta (*)	146,2	230,4	57,6 %	13,4 %
Rakentaminen	20,2	28,0	38,7 %	1,6 %
Tukku- ja vähittäiskauppa	82,0	105,6	28,8 %	6,1 %
Kuljetus ja varastointi	187,0	226,1	20,9 %	13,1 %
Viestintä	92,3	86,1	-6,8 %	5,0 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	6,5	14,2	117,5 %	0,8 %
Kiinteistöala	57,3	31,6	-44,9 %	1,8 %
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	26,8	27,3	1,9 %	1,6 %
Julkishallinto ja puolustus (jne.)	311,7	379,0	21,6 %	22,0 %
KAIKKI TOIMIALAT YHTEENSÄ	1337,1	1720,9	28,7 %	

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012. *Sisältyy koko teollisuuden lukuihin)

⁴ 1 EUR = 0,6978 LVL (08.03.2012)

SEB:n mukaan investointivirrat kiinteään pääomaan tulevat Latviassa olemaan jatkossa vakaammat, kun maan talouden näkymät vähitellen vakiintuvat. Kehitysinvestoinnit korvaavat vähitellen talouskriisiin liittyvät investoinnit ja yritysten voittoja käytetään uudelleeninvestointeihin. Danske Bank sen sijaan arvioi, että Latvian kiinteissä investoinneissa tullaan vuonna 2012 putoamaan 4 prosentin tasolle (BKT:sta) vuoden 2011 lähes 14 prosentin tasolta. Lähivuosina kiinteiden investointien kasvua rajoittaa pankin mielestä ennen kaikkea uusien luottojen määrän hidas kasvu (Danske Bank, 2011).

Tulevia investointeja vauhdittaakseen Latvian hallitus on julkaissut toimintaohjelman vuosille 2011–2017, jolla pyritään ohjaamaan pääomia strategisesti tärkeille sektoreille (mm. avoin sektori⁵). Tavoitteena on muuttaa maan talouden rakennetta ja rakentaa innovatiivinen ja (entistäkin) vientiorientoituneempi talous. Toimintaohjelman strategiaan kuuluu suorien ulkomaisten investointien houkuttelu vientiorientoituneille sektoreille, liittyen erityisesti korkean lisäarvon tuotteisiin (Euroopan komissio 2011). Ulkomaisten investointien houkutteluun on suunniteltu omaa strategiaa ja toimintaohjelmaa (Foreign Direct Investment Attraction Strategy and the Action Plan). Osana tätä on ns. *POLARIS-process*, joka on Latvian talouskasvuun ja kehitykseen keskittynyt investointistrategia. Polariksessa ideana on allianssi, jossa on mukana julkinen sektori (kansallinen ja paikallishallinto), yksityinen sektori (kotimaisia ja kansainvälisiä yrityksiä) sekä akateemisia instituutioita ja tutkimuslaitoksia. Sektorit, joihin prosessi erityisesti keskittyy, ovat IT, vihreä teknologia, terveydenhoito, biotieteet, kuljetusala sekä metallin- ja puunjalostus (POLARIS process 2012).

Lähteet:

Danske Bank (2011). *Emerging Markets - Macro Monitor – Latvia*. 03 November, 2011.

SEB 2011. *Eastern European Outlook*, Economic Research – October 2011.
(<http://www-2.danskebank.dk/analyse>)

Euroopan komissio (2011). *National Reform Programme of Latvia for the Implementation of the "Europe 2020" strategy*. Europe 2020, Documents and reports.
(http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_latvia_en.pdf)

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian liikenneministeriö (2009). Ministry of Transport, Republic of Latvia. *Development of Mobility plan and action programme for Riga and Pieriga*. No. SM 2009/07/FM-KF-TP/01/02-01. First Interim report. Analysis current situation.
(http://www.sam.gov.lv/images/modules/items/PDF/item_2692_Esosas_situacijas_analize.pdf)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

POLARIS process (2012). *What is Polaris?* (<http://www.polarisprocess.com/home/polaris/>)

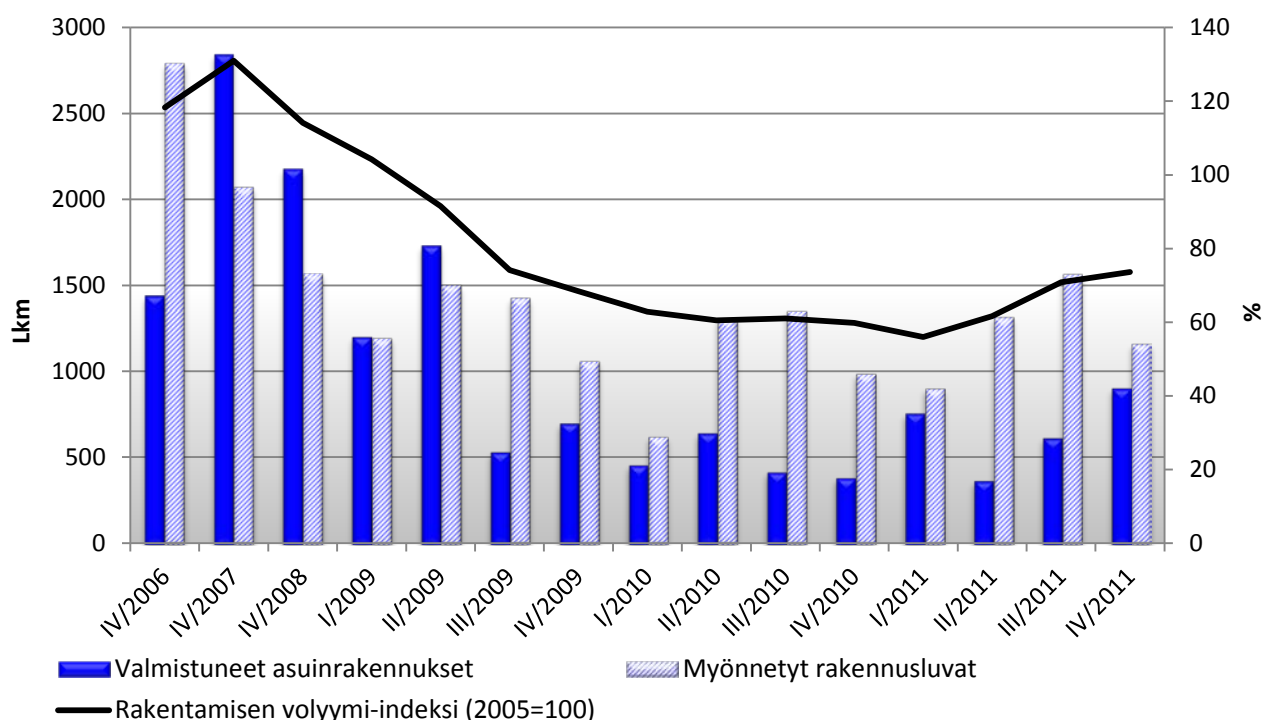
SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

⁵ Avoimella sektorilla tarkoitetaan niitä talouden sektoreita, jotka kohtaavat ulkomaista kilpailua (esim. metsäteollisuus).

Rakennuslalla orastavan elpymisen merkkejä

Latvian rakennussektorin tuotanto lähti jyrkkään pudotukseen vuoden 2008 alusta. Alamäki jatkui, joskin hieman loivempaan, vielä vuonna 2010, jolloin rakennustuotanto laski vuositason 24,2 % vuoden 2009 jo varsin alhaisista luvuista. Myös vuoden 2011 ensimmäiselle neljännekselle kirjattiin laskua. Heikkoja lukuja perusteltiin ennen kaikkea talven vaikeilla sääoloilla, jotka vaikeuttivat erityisesti tie- ja siltarakentamista. Myöhemmin vuoden 2011 aikana rakennustuotanto lähti vähitellen toipumaan vuoden 2010 heikosta tilanteesta, ja vuoden 2011 viimeisellä neljänneksellä rakentamisen volyyymi kasvoi vuositason 13,8 %.

Kuva 8: Valmistuneet rakennukset, myönnetty rakennuslupa ja rakentamisen volyyymi-indeksi, I/2006 – IV/2011

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Kohentuneen tilanteen taustalla on piristynyt asuinrakentaminen, jonka lisäksi Latvian julkinen sektori on aloittanut uusia suuria rakennusprojekteja, joiden uskotaan elvyttävän rakennussektoria edelleen (Latvian talousministeriö 2011). Rakennussektorin toipumista indikoi myös myönnettyjen rakennuslupien viimeaikainen kasvu. SEB:n mukaan rakennussektorin piristynyt tilanne on kuitenkin viime aikoina ollut paljolti EU-tukien varassa, kun kotimainen kysyntä on edelleen vähäistä. Jatkossa rakennusalan kehitystä vaarantaa orastava pula osaavista työntekijöistä. Laman aikana rakennuslalla on poistunut työvoimaa sekä uudelleenkouluttautumisen että ulkomaille siirtymisen kautta (SEB 2011).

CEMATin haastatteluissa mainittiin, että kriisin pahimmassa kurimuksessa rakennuslalla moni aliurakoitsija meni konkurssiin, joutui tekemään uudelleenjärjestelyitä tai myytiin. Lisäksi eräs haastateltu mainitsi hintatason voimakkaan laskun kriisin alkuvaiheessa vähentäneen urakoiden tarjoamista alihintaan. Alan muuttunut kilpailutilanne ja tervehtynyt aliurakoitsijakanta koettiin

hyvänä asiana, koska pidemmällä ajanjaksolla tilanne on kestävämpi, kun ”*kaikki haarat oikeasti jollain lailla pärjää*”.

Talouskriisi oli haastateltavien mukaan helpottanut myös uusien hankkeiden käynnistämistä. Rakennushankkeet etenevät nyt vauhdilla, jos niin halutaan, koska hankkeita on melko vähän käynnissä ja luvat saa suhteellisen nopeasti. Lisäksi tonttien ja rakennusprojektien toteuttamisen hintataso on nyt kilpailukykyinen.

Haastatteluissa yritysten edustajat eivät maininneet kohdanneensa suurempia ongelmia esimerkiksi viranomaisyhteistyössä. Eräs haastateltu toi kuitenkin esiin mm. ajoittaisen vaikeuden julkisten maksujen (esim. kiinteistövero) tai rakennustoimintaan liittyvien teknisten ehtojen (esim. liikennejärjestelyt) ennustettavuudessa. Nämä eivät kuitenkaan liittyneet talouskriisiin sinänsä.

Suomalaisista yrityksistä esimerkiksi rakennusyhtiö Lemminkäinen sai kesän ja alkusyksyn 2011 aikana Latvian tielaitokselta huomattavia tie- ja katurakennusurakoita, joissa perusparannetaan Riian kehäteitä 26 kilometrin matkalta. Suomalaisista asuntorakentajista esimerkiksi YIT:llä on oman ilmoituksensa mukaan tällä hetkellä (19.03.2012) Latviassa käynnissä neljä asuntorakennusprojektia (YIT Celtniecība SIA 2012).

Lähteet:

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

Lemminkäinen Oyj (2011). *Lehdistötiedote 27.9.2011 klo 15.00*.
(<http://www.lemminkainen.fi/WebRoot/10008509/news.aspx?id=10010294&news=1049120&cat=0>)

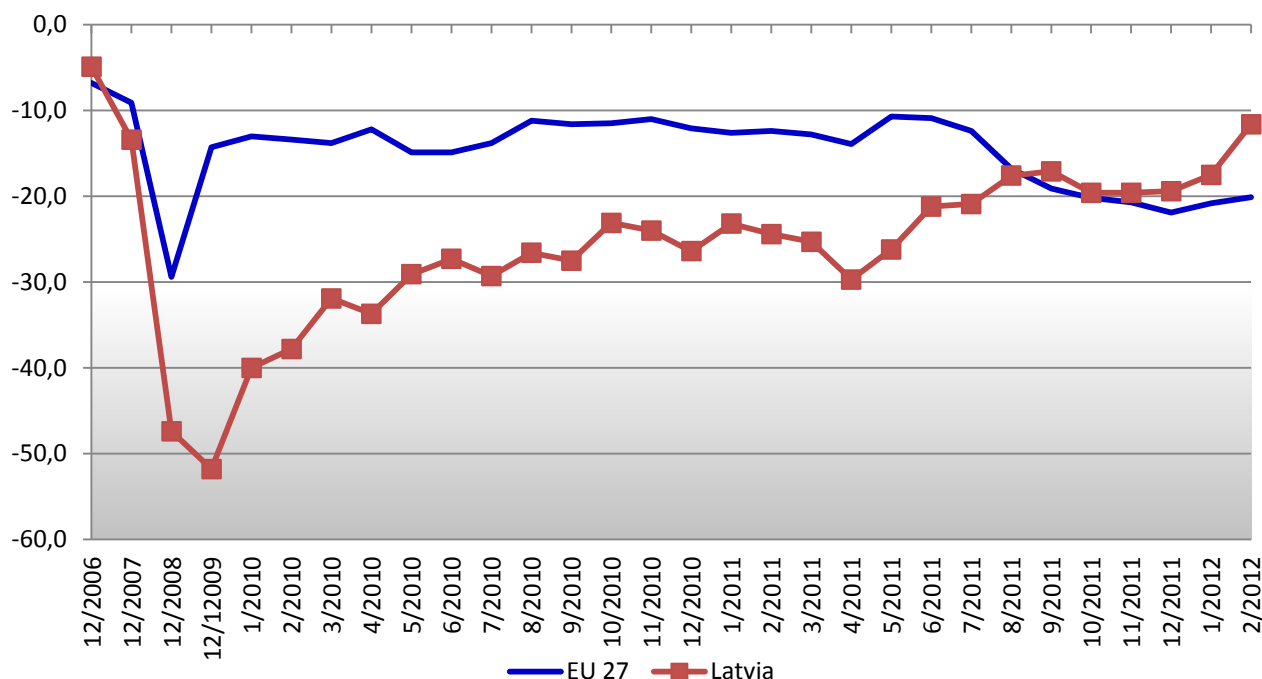
YIT Celtniecība SIA (2012). *Ongoing projects*.
(http://www.yitmajas.lv/public/index_en.html)

Kuluttajien ja yritysten luottamus talouteen palautumassa

EU:n komission syksyn 2011 Eurobarometrin mukaan latvialaiset suhtautuivat oman kotitaloutensa taloudelliseen tilanteeseen (hyvä; EU27: 61 % / LV: 52 %) ja henkilökohtaisen työtilanteeseensa (huono; EU27: 30 % / LV: 32 %) hieman negatiivisemmin kuin EU-kansalaiset keskimäärin. Saman tutkimuksen mukaan 91 % latvialaisista piti maansa talouden tilaa ”täysin huonona” (EU27: 71 %). Tulevaisuudestaan latvialaiset olivat kuitenkin suhteellisen toiveikkaita. Lisäksi latvialaiset olivat hieman toiveikkaampia henkilökohtaisen työtilanteensa paranemisen suhteen (22 %) seuraavan vuoden aikana kuin EU27:ssä keskimäärin (16 %). Eurobarometrissa kävi myös ilmi, että latvialaisten suurimmat ongelmat tällä hetkellä olivat maan taloudellinen tilanne (52 %) ja työttömyys (50 %). Henkilökohtaisesti latvialaiset näkivät suurimmaksi uhaksi inflaation (46 %). Myös EU27 alueella barometriin vastanneet näkivät inflaation suurimmaksi uhaksi henkilökohtaisella tasolla.

Latvialaisten kuluttajien luottamus maan talouteen romahti vuoden 2008 aikana ja kävi pohjamudissa vuoden 2009 lopussa. Vuoden 2010 alussa kuluttajaluottamusindeksi kääntyi nousuun ja pysyi pääosin nousujohteisena aina maaliskuuhun 2011. Huhtikuussa 2011 tapahtuneen notkahduksen jälkeen luottamuksen palautuminen jatkui vaihtelevana loppuvuoden 2011. Vaikeiden aikojen jatkumisesta huolimatta vuoden 2012 helmikuussa latvialaisten kuluttajien luottamus oli paremmalla tasolla kuin EU-27-alueella keskimäärin.

Kuva 9: Kuluttajaluottamusindikaattorit, 12/2006-2/2012⁶

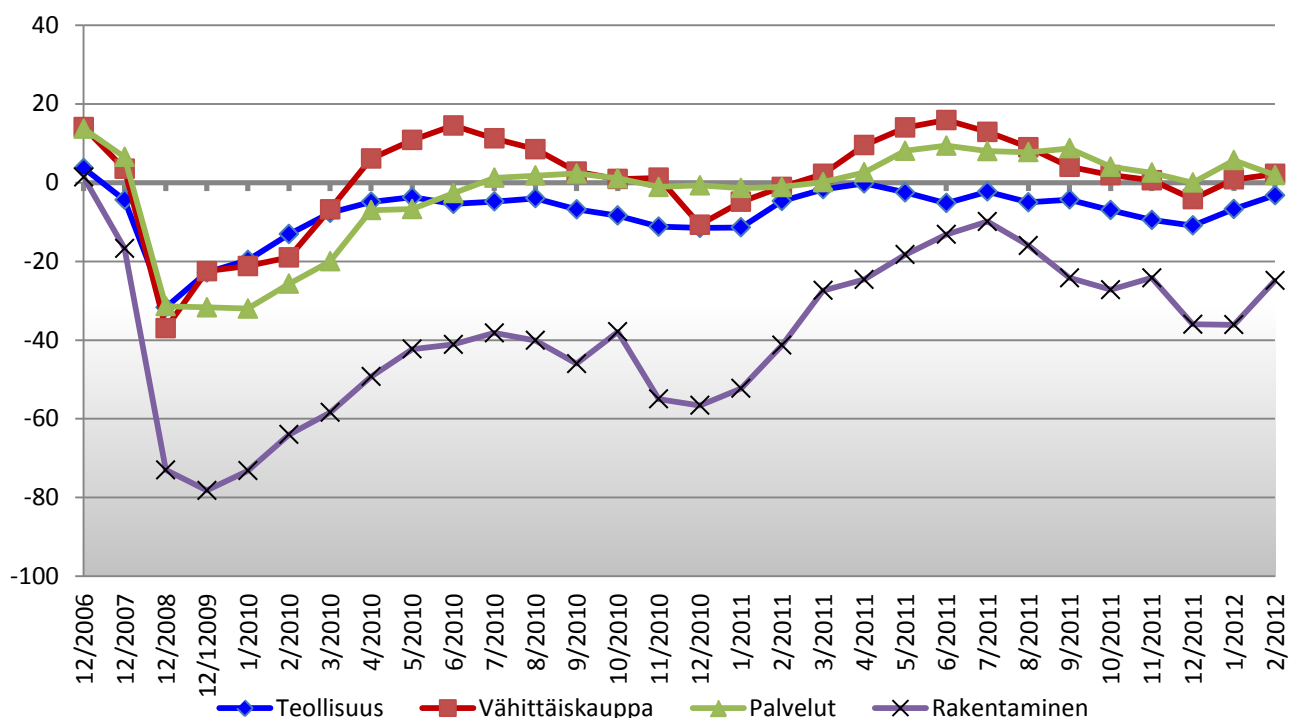
(Lähde: Eurostat 2012)

⁶ Luottamusindikaattorit ovat aritmeettisia keskiarvoja kausivaihteluista tasapainotetuista vastauksista useisiin aiheita käsitteleviin kysymyksiin, jotka liittyvät läheisesti referenssimuuttujaan. Saldoluvut ja luottamusindikaattorit voivat vaihdella -100:n ja 100:n välillä. Positiivinen lukema tarkoittaa optimistista ja negatiivinen pessimististä näkemystä taloudesta. Esimerkiksi luottamusindeksin negatiivinen arvo tarkoittaa joko sitä, että vastaajat kokevat tilanteen huonona, tai että asioiden oletetaan vielä huononevan nykyisestäään.

Taluskriisi romahdutti Latviassa myös yritysten luottamuksen talouteen vuoden 2008 aikana. Teollisuudessa, vähittäiskaupassa ja palveluissa luottamus oli alimmillaan vuoden 2008 lopussa, mutta rakennusalaalla pohjakosketus saavutettiin vasta vuotta myöhemmin. Vähittäiskaupassa luottamusindeksi kiipesi plussan puolelle jo vuoden 2010 huhtikuussa, minkä jälkeen kehitys on ollut vaihtelevaa. Vuoden 2012 kahtena ensimmäisenä kuukautena vähittäiskaupan luottamus tulevaan oli hienoisesti positiivinen. Palvelualoilla miinukselta kiivettiin nollassa vuoden 2010 puolivälissä, mutta selvästi plussan puolella oltiin vasta vuotta myöhemmin. Vuoden 2011 loppua kohti palvelualan yritysten optimismi jälleen heikkeni, ja helmikuussa 2012 oltiin jälleen nollassa.

Teollisuuden luottamusindeksi sen sijaan ei ole kiivennyt plussan puolelle vielä kertaakaan 2008 romahduksen jälkeen. Vuosi 2011 oli kuitenkin myös teollisuuden näkymien suhteen positiivisempi edellisvuoteen verrattuna, ja vuoden 2012 alussa indeksi oli nousussa. Selvän poikkeuksen muihin toimialoihin muodostaa rakennusala, jossa vuoden 2008 romahduksen jälkeen yritysten luottamus oli pitkään huomattavasti niitä heikommalla tasolla. Vuosien 2009 ja 2010 heilahteleavan kehityksen jälkeen rakennusalan luottamus alkoi kivuta kohti nollassa vuoden 2011 alussa ja oli korkeimmillaan – joskin edelleen selkeästi miinuksella – heinäkuussa 2011. Tämän jälkeen odotukset alkoivat jälleen heiketä parantuakseen uudelleen vasta vuoden 2012 helmikuussa.

Kuva 10: Yritysten luottamus talouteen aloittain, 12/2006 – 2/2012

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Esimerkiksi vähittäiskaupan varovaista tulevaisuudenuskoa heijastavat osaltaan alan yritysten julkistamat investointihankkeet. Baltian maiden suurin vähittäiskauppakettaja Maxima aikoo lisätä myymälöidensä määrää, joskin maltillisesti, avaamalla viisi uutta myymälää Latviaan nykyisten siellä olevien 131 jatkoksi (Baltic Course 2011b). Myös SOK:n on uutisoitu jatkavan laajentumistaan Riian alueella suurilla Prisma -hypermarketeilla, joita saatetaan lähivuosina avata

jopa kuusi (Baltic Course 2010, 2011a). Vuoden 2011 loppuun mennessä näistä oli avattu kolme. Latvian neljäs Prisma avataan kesällä 2012 Riiaan, Plavniekin kaupunginosaan. (Baltic Course 2010a)

Teollisuuden investoinneista voi mainita esimerkiksi kaasualan yhtiö AGA SIA:n, joka aikoo rakentaa uuden kaasuntuotantolaitoksen Latviaan (Zakumuiža, Ropaži). Noin 8,3 miljoonan euron investointiprojektin arvioitu aloitus on vuoden 2012 aikana. Investointia perusteltiin mm. yhtiön markkina-alueiden kehittämällä sekä logistiikan optimoinnilla (Latvian Investointi ja kehitystoimisto 2011).

Lähteet:

Baltic Course (2010). *SOK to open third Prisma hypermarket in Riga*; 5.5.2010.
(<http://www.baltic-course.com>)

Baltic Course (2011a). *A fourth Prisma store to be built in Riga in 2012*; 10.1.2011.
(<http://www.baltic-course.com>)

Baltic Course (2011b). *Maxima Latvijas to open five new stores in 2011*; 16.5.2011.
(<http://www.baltic-course.com>)

Euroopan komissio (2011). European Commission. *Standard Eurobarometer 76*. Table of results. First results.
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb76/eb76_anx_en.pdf)

Eurostat (2012). *Statistics Database*.
(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>)

Latvian Investointi ja kehitystoimisto (2011). Investment and Development Agency of Latvia (LIAA). AGA to build new 8,3 million EUR production facility in Ropaži (Latvia).
(<http://www.liaa.gov.lv/eng/home/news/aga/>)

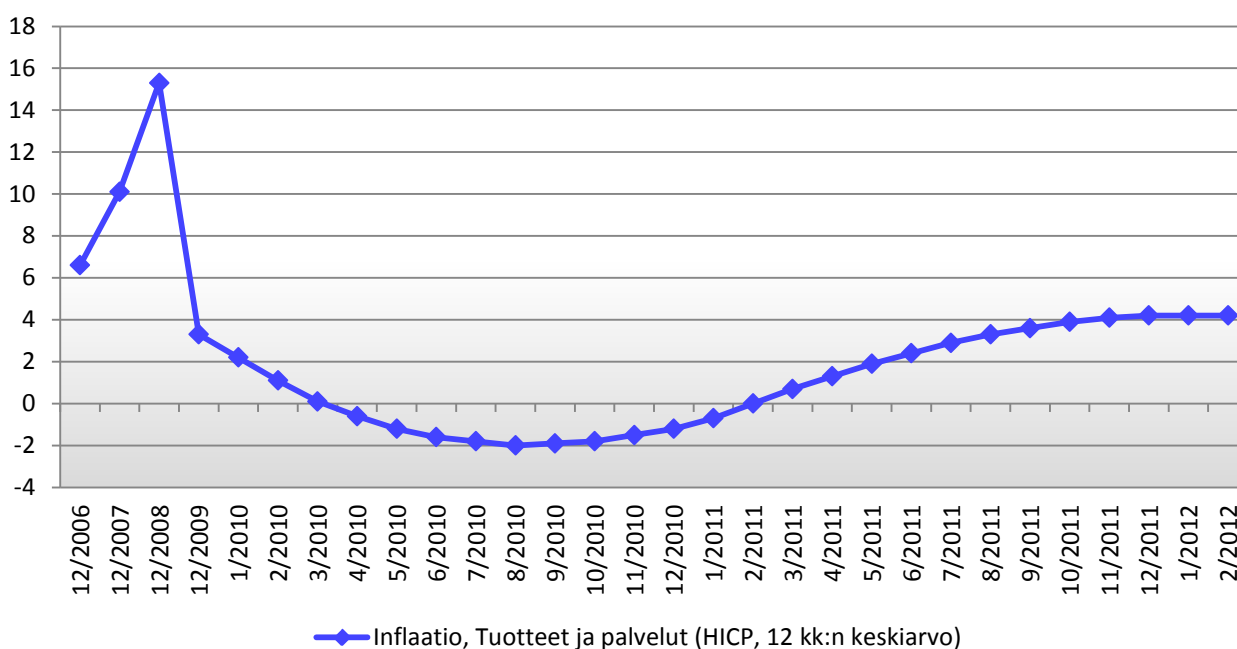
Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Inflaatiokehitys maltillista

Latvian talous kärsi ennen talouskriisiä huomattavan korkeasta inflaatiosta, mikä oli selkeä merkki talouden ylikuumenemisestä. Vuoden 2008 lopussa kuluttajahintojen vuosi-inflaatio oli lähellä 16 prosenttia, mutta talouskriisi painoi sen vuoden 2009 aikana alle neljän prosentin. Sen sijaan vuoden 2010 aikana kuluttajahinnat laskivat 1,1 % vuodesta 2009. Vuonna 2010 eri tavararyhmissä oli suurta vaihtelua: kulutustavaroiden hinnat nousivat 0,2 %, mutta palvelujen hinnat taas laskivat 4,3 %.

Vuoden 2011 aikana kuluttajahintojen inflaatio kiihtyi vuositason 4,4 prosenttiin (tuotteet ja palvelut yhteensä) vuoteen 2010 verrattuna. Kehityksen taustalla oli energian ja elintarvikkeiden korkea hintataso maailmanmarkkinoilla. Lisäksi mm. arvonlisäverotuksen kiristyminen, minimipalkan nosto, sähkön hinnan nousu sekä nousseet inflaatio-odotukset ruokkivat hintojen nousua (Latvian keskuspankki 2012). Vuoden 2012 helmikuussa inflaatio oli vuositason 4,2 prosenttia, ja se on ollut tällä samalla tasolla vuoden 2011 joulukuusta lähtien.

Kuva 11: Kuluttajahintojen inflaatio vuositason 12/2006 – 2/2012

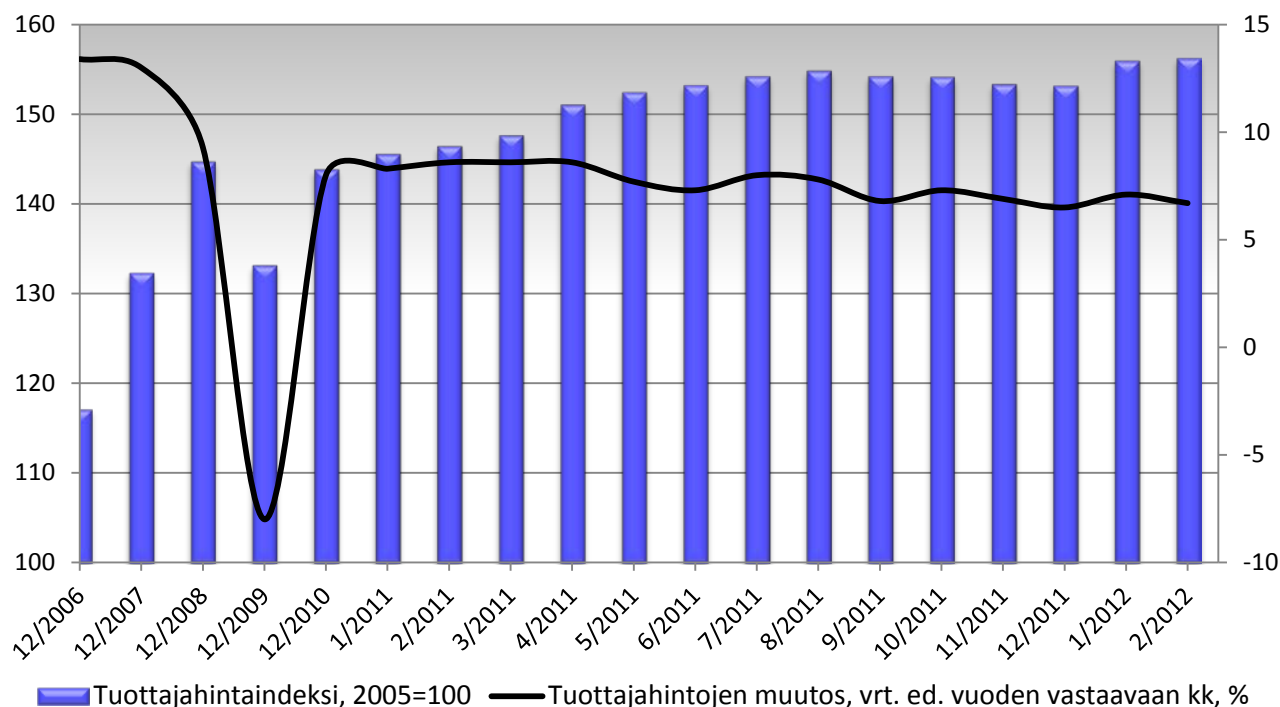

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Talouskriisi romahdutti myös tuottajahinnat Latviassa, mutta pudotus osoittautui lyhytaikaiseksi. Vuoden 2007 lopussa tuottajahinnat olivat kallistuneet verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan lähes 15 prosenttia, mutta kasvu kääntyi negatiiviseksi vuoden 2008 aikana ja jatkui negatiivisena kautta vuoden 2009. Alimmillaan tuottajahintojen inflaatio oli vuoden 2009 lopussa, jolloin tuottajahinnat olivat noin 7 % alemmat edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Vuoden 2010 aikana tuottajahinnat lähtivät kuitenkin jälleen nousuun. Tähän vaikutti pääasiassa vientituotteiden kuten puutuotteiden, metallituotteiden ja elintarvikkeiden, maailmanmarkkinahintojen nousu. Tuottajahintaindeksi oli nousussa vuonna 2011 aina elokuuhun asti, mutta kääntyi syyskuusta alkaen koko loppuvuoden kestäneeseen laskuun. Vuoden 2011 hintojen nousun takana oli pääasiassa energian hinnannousu sekä elintarvikkeiden ja puutuotteiden valmistuksen

kallistuminen, mutta myös hieman parantunut kysyntätilanne. Latvian keskuspankin mukaan (2012) tuottajahintaindeksi vuoden 2011 loppupuolen lievän laskun syynä oli mm. energianhuollon kustannusten lasku kotimaan markkinoilla. Tammikuussa 2012 tuottajahintojen nousu kiihtyi taas hieman etupäässä energian hintojen muutosten johdosta, mutta helmikuussa tuottajahinnat olivat taas lievässä laskussa.

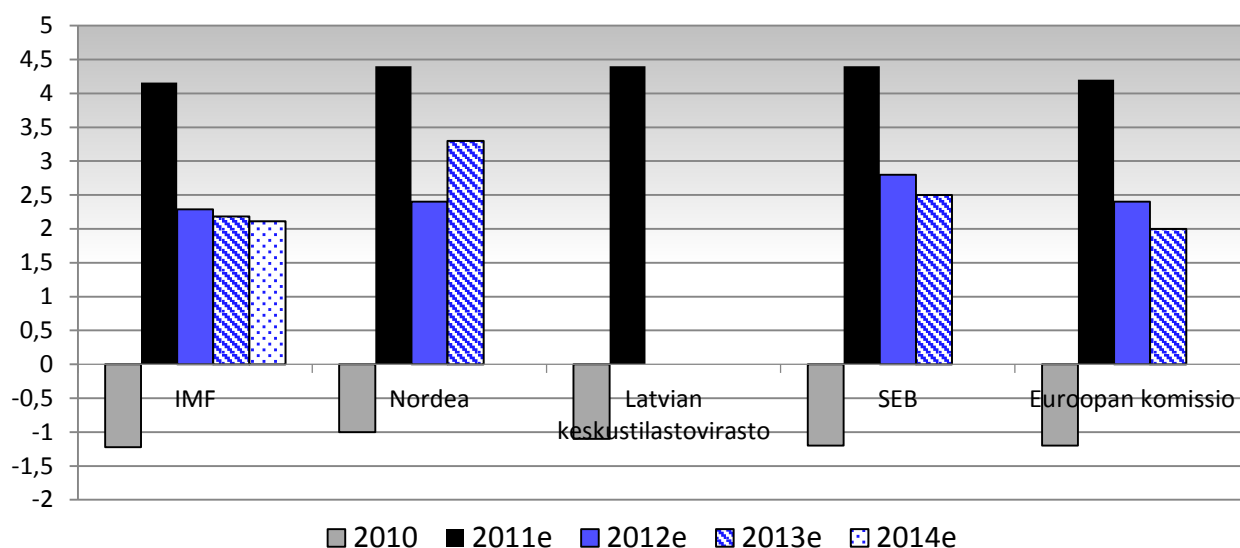
Kuva 12: Tuottajahintaindeksi sekä tuottajahintojen inflaatio 12/2006 – 2/2012

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Inflaatio kiihtyi Latviassa vuonna 2011 enemmän kuin moni ennustelaitos oli arvioinut. Vuoden 2012 inflaatioennusteet vaihtelevat 2,5 % molemmin puolin, yhtenä perusteena maailmantalouden epävarmuus ja sen vaikutukset Latvian vientivetoiseen talouteen. Nordea (2011) toteaa vuoden 2012 osalta, että raaka-aineiden ja elintarvikkeiden maailmanmarkkinoiden hinnannousun tasaantuminen ja heikko kotimainen kysyntä Latviassa helpottavat inflaatiopaineita. Vuoden 2013 osalta IMF:n, SEB:n ja Euroopan komission inflaatioennusteet ovat myös lähellä toisiaan 2-2,5 prosentissa. Latvian inflaatio pysyisi näin ollen EU:n keskiarvon paikkeilla. Euroopan komissio perustelee maltillista ennustettaan lähivuosille hallinnollisten tekijöiden, kuten arvonlisäveron ja minimipalkan noston vaikutusten tasaantumisella. Latvian keskuspankin mukaan kuitenkin myös niiden tuotteiden, joiden valmisteveroja nostettiin vuoden 2011 heinäkuussa (mm. tupakka, alkoholi, polttoaineet ja lämmitysenergia), hinnoissa on nousupaineita vielä vuonna 2012. Vertailluista ennusteista vain Nordean näkemys vuoden 2013 inflaatiotasosta (3,3 %) poikkeaa selvästi muista. Lähivuosien inflaatiokehitykseen liittyy pankin mukaan kuitenkin suurta epävarmuutta.

Kuva 13: Toteutunut inflaatio ja ennuste (e), 2010–2014

(Lähteet: IMF 2011, Nordea 2011, Latvian keskustilastovirasto 2012, SEB 2011, EU:n komissio 2011.)

CEMATin yrityshaastatteluihin inflaatio-odotukset olivat maltillisella tasolla, riippuen paljon mm. energian hinnan kehityksestä. Kuitenkin, kun Latviassa *”on aikanaan totuttu isoihin lukuihin, niin 4 prosentin inflaatio on vielä suhteellisen ok”*. Inflaation muistutettiin lisäksi olevan tekijä, johon pieni valtio ei välttämättä voi juuri vaikuttaa.

”Tämä pyörä; elintason ja tuotantokustannusten nousu ... Tämä synnyttää sen inflaation, ja siinä ei ole Latvian hallituksella oikeastaan mitään jarruttamismahdollisuuksia”.

Haastateltujen yritysedustajien mukaan hinnasta sinänsä on tullut monella alalla merkittävä kilpailukeino. Kun markkinat eivät tällä hetkellä juuri kasva, *”toimintaympäristö on tullut vähän ahtaammaksi”* ja myyntiä saa nyt lisää lähinnä kilpailijoilta. Tilanne realisoituu voimakkaampina *”hinta-aktiviteetteina”*. Markkinoilla vallitsee *”voimien kokeilu, kun pitää saada asiakkaita enemmän”*. Kauppatapa on muuttunut (tietyillä aloilla) kampanjapainotteiseksi jopa siinä määrin, että se on vaikuttanut keskihintaan ja kannattavuuteen. Kilpailutilanteen ja markkinaosuuksien kerrottiin elävän sen mukaan *”kuka parhaalla hinnalla myy”*. Hintakilpailu ja taistelu markkinaosuuksista ovat näkyneet joillakin aloilla niin, että pienemmät toimijat ovat luopuneet bisneksestä ja myyneet liikepaikkansa isommille pelureille. (Eräs haastateltava puhui jopa hintasodasta, mutta tätä näkemystä ei yleisesti jaettu.)

Osa hintojen nousuista menee valmisteverojen noston piikkiin, joita Latviassa on pyritty hilaamaan lähemmäs eurooppalaista tasoa. Valmisteverojen nosto on kuitenkin lisännyt näiden verojen piiriin kuuluvien tuotteiden (mm. tupakka, alkoholi, polttoaineet) tuontia tai salakuljetusta Venäjältä. Lähellä Venäjän rajaa asuvat käyvät hakemassa ko. tuotteita haastateltujen mukaan pahimmillaan monta kertaa päivässä. Verojen maksun ja Venäjän-tuonnin puutteellinen valvonta luo tilaa mustan pörssin kaupalle ja eräänlaiselle *”lailliselle verottomalle kaupalle”*. Nämä *”kauppamuodot”* nakertavat lopulta liiketoimensa lain mukaan hoitavien yritysten myyntiä.

Harmaan talouden osuuden koetaan kasvaneen talouskriisin aikana, mikä on aiheuttanut myös epätervettä kilpailua ja *”toisenlaiset toimijat ovat saaneet enemmän elintilaa”*. Tämä voi näkyä

esimerkiksi siten, että kilpailtaessa urakoista paikallinen toimija saattaa jättää verosäännökset noudattamatta ja maksaa palkat pimeänä, jolloin se saa huomattavan kilpailuedun sääntöjä noudattavaan vastapuoleen nähden.

Lähteet:

Euroopan komissio (2011). European Commission. *Economic forecasts*.
(http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2011_spring_forecast_en.htm#forecasts-eu27)

International Monetary Fund IMF (2011). *World Economic Outlook Database*. September 2011.
(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>)

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

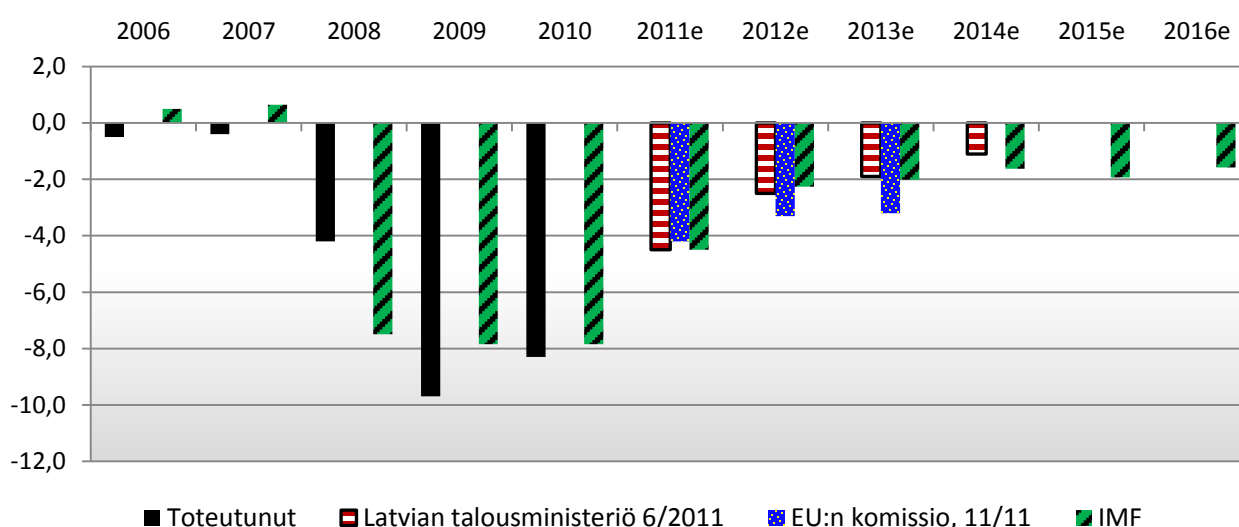
Nordea (2011). *Latvia Update. Black clouds on the western horizon*. Economic Research, 13th December 2011.
(http://newsroom.nordeamarkets.com/en/files/2011/12/Country_update_Latvia.pdf)

SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

Tiukat säästöt vakauttaneet valtion kassaa

Taluskriisillä oli vakavat seuraukset Latvian valtiontalouteen. Latvian julkisen talouden alijäämä räjähti pahimmillaan 1,3 miljardiin latviin (9,6 % BKT:sta) vuonna 2009, mistä se on lähtenyt hiljalleen supistumaan. Tämä on vaatinut rajuja leikkauksia, säästötoimenpiteitä ja poliittisesti vaikeita päätöksiä, koska samaan aikaan valtion tulot romahtivat kriisin seurauksena. Latvian talousministeriön mukaan vuosien 2008–2011 aikana toteutettujen säästötoimenpiteiden summa vastaa 16,6 % BKT:stä. Tähän kuului sekä veronkorotuksia että kulujen leikkauksia. Säästöjä haettiin valtionhallinnon uudelleenjärjestelyillä ja keskittämistoimilla, kuten lakkauttamalla ministeriöiden alaisia sihteeristöjä ja 50 % valtion virastoista sekä yhdistämällä kaksi ministeriötä.

Kuva 14: Julkisen talouden alijäämä BKT:sta, 2006–2016, %

(Lähteet: Latvian keskustilastovirasto 2011, Latvian talousministeriö 2011, EU:n komissio 2011, IMF 2011. e = ennuste)

Latvian talousministeriön ennuste vuodelle 2011 julkisen talouden alijäämästä oli 4,5 % BKT:stä, joka on selvästi pienempi kuin IMF:n ja Euroopan komission kanssa sovittuun talouden vakauttamisohjelmaan kirjattu 6 %. Vuoden 2011 ensimmäisen viiden kuukauden aikana alijäämä oli 1,7 % BKT:stä. Odotettua parempi valtiontalouden tilanne vuoden 2011 alkupuolella johtui mm. ennustettua suuremmasta talouskasvusta, joka näkyi lisääntyneinä verotuloina. Myös Latvian valtionhallinnon vuosien 2010–2011 sopeuttamistoimet olivat IMF:n ja Euroopan komission mukaan odotettua tehokkaampia. Latvian talouspolitiikan tavoitteena vuodelle 2012 on budjetti, joka pitäisi alijäämän korkeintaan 3 % tasolla. SEB ennustaa 2,6 % vajetta vuodelle 2012 ja 2,2 % vajetta vuodelle 2013. Lisäksi SEB uskoo valtion maksamien tukien leikkausten ja julkisen sektorin uudistusten jatkuvan vielä vuonna 2012. (SEB, 2011)

Vaikka Latvian julkisen talouden velkaantuminen on kasvanut vuodesta 2007 lähtien, Latvia on silti yksi vähiten velkaantuneista EU-maista. Vuoden 2010 lopulla Latvian valtion velka oli 44,7 % BKT:stä, kun EU:n keskiarvo oli 80 %. Euroalueeseen edellytettävän Maastrichtin sopimuksen vaatimus on 60 % BKT:sta. Vuodelle 2011 Latvian talousministeriö ennustaa velan määrän kasvavan 48 prosenttiin BKT:sta. Budjettinsa tueksi Latvia on saanut hätälainoitusta IMF:ltä, EU:n komissiolta, Maailmanpankilta, Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankilta sekä joiltakin

yksittäisiltä EU-mailta vuodesta 2008 vuoteen 2011 asti. Näiden lainojen yhteissumma on 5,3 miljardia latia eli noin 7,5 miljardia euroa. (Latvian talousministeriö 2011) Latvian tilanteen tekee esimerkiksi naapurimaata Viroa paremmaksi myös se, että Latvia ei ole vielä liittynyt euroalueeseen ja välttyy näin ollen osallistumiselta Kreikan uuden tukipaketin kustannuksiin, jotka pahimmassa tapauksessa voivat nousta hurjiin summiin. Vaikka Latvia varmasti kärsii eurokriisistä vientisektorinsa ja rahoitusmarkkinoiden kautta, on kuitenkin vaikea nähdä kriisin vakavuus huomioon ottaen että mitkä olisivat eurojäsenyyden selkeät hyödyt Latvialle tällä hetkellä.

Lähteet:

Euroopan komissio (2011). European Commission. *Economic forecasts*.
(http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2011_spring_forecast_en.htm#forecasts-eu27)

International Monetary Fund IMF (2011). *World Economic Outlook Database*. September 2011.
(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>)

Latvian keskustilastovirasto (2011). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

Pankkisektori toipuu verkkaisesti kriisistä

Latvian pankkisektori vajosi huomattaviin ongelmiin talouskriisin puhjettua, kun ennätyksellisesti velkaantuneet yritykset ja kotitaloudet ajautuivat maksuvaikeuksiin. Globaalitalouden ongelmien lisäksi tärkeänä syynä Latvian pankkisektorin ongelmiin oli ulkomaisten pankkien holtiton luotonanto. Ulkomaisten pankkien vaikutusvalta Latviassa on suuri, koska ne hallitsevat 82,1 % maan pankkisektorin kokonaisvarallisuudesta (marraskuun 2011 tilanne).

Latvian pankkisektori ei selvinnyt kriisistä ilman pankkien kaatumisia. Latvian hallitus päätti vuoden 2010 maaliskuussa Parex Banka:n uudelleenjärjestelystä, jossa pankin toiminnot pilkottiin osiin. Latvijassa Krajbanka meni nurin, kun sen liettualainen emoyhtiö Snoras Banka ajautui maksukyvyttömyyteen marraskuussa 2011 ja joutui siten Liettuan valtion haltuun. Tämä viimeistään toi Euroopan talousmyllerryksen lähemmäksi tavallisen latvialaisen arkea. Nurin mennyt Krajbanka oli erään CEMATin haastatteleman yritysjohtajan mukaan kansan silmissä varsin luotettu pankki.

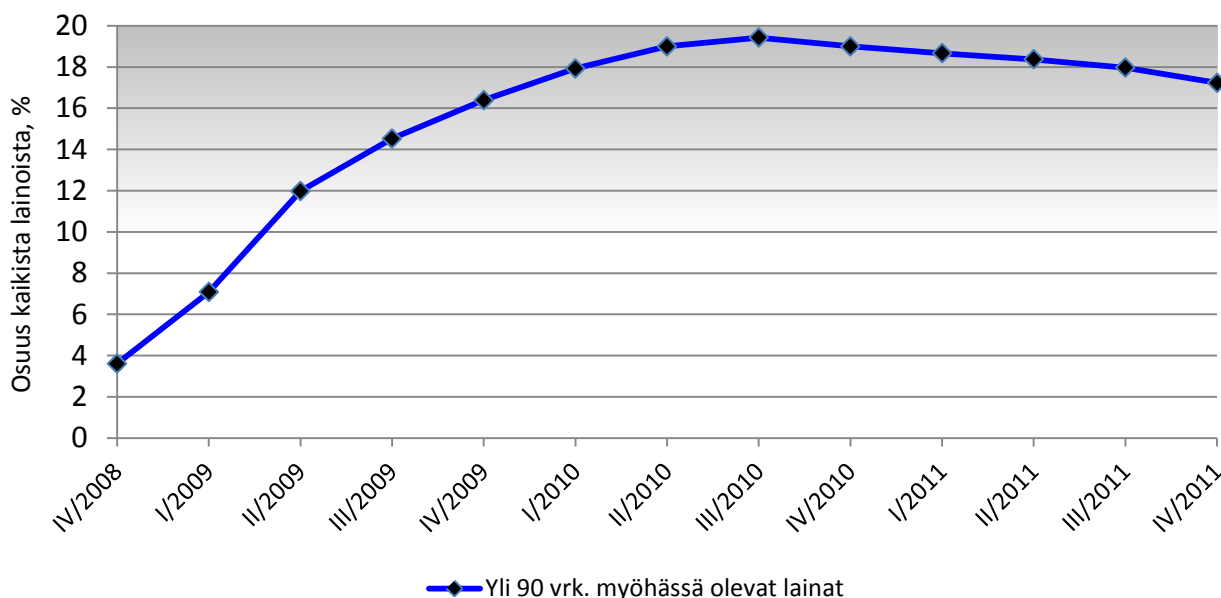
”Latvialaisia ei säikäyttäneet nämä Euroopan ja Kreikan huonot uutiset. Se on enemmän se suhtautuminen niin, että no nyt se on niiden edessä. Mutta sitten kun tuli tämä oma pankki, vaikka ei se ollutkaan mikään iso toimija ... Se kun nytkähti nurin, niin se aiheutti tuommoista hermostuneisuutta.”

Krajbanka oli markkinoilla siinä määrin pieni toimija, että sen kaatumisella ei kuitenkaan ollut suurta vaikutusta Latvian taloustilanteeseen tai pankkisektoriin (Nordea, 2011). Sen aiheuttama yleinen levottomuus heijastui kuitenkin tallettajien käytökseen. Esimerkiksi joulukuun toisena viikonloppuna 2011 ruotsalaisen Swedbankin tileiltä pakeni yhtenä viikonloppuna 35 miljoonan euron edestä lateja, kun huhut sen kaatumisesta levisivät (HS, 13.12.2011). Huhut osoittautuivat sittemmin perättömiksi.

Kriisin vaikutusta Latvian pankkisektoriin kuvaa omalta osaltaan ongelmaluottojen⁷ määrän kehitys. Ongelmaluottojen osuus koko lainakannasta oli vuoden 2008 lopussa 4 %, josta se lähti nopeaan nousuun. Osuus oli korkeimmillaan vuoden 2010 puolivälissä, jolloin se lähenteli 20 prosenttia. Vuoden 2010 viimeisellä neljänneksellä ongelmaluottojen osuus koko lainakannasta alkoi hienoisesti laskea, mutta oli vuoden 2011 viimeisellä neljänneksellä edelleen lähes 18 %. Vuoden 2011 lopun tilanteessa yritysten lainanlyhennyksistä yli 90 päivää myöhässä oli 15,3 %, kun taas kotitalouksilla vastaava luku oli 19,3 % (HS, 13.12.2011).

⁷ Lyhennykset yli 90 päivää myöhässä

Kuva 15: Ongelmaluotot (myöhässä yli 90 päivää), osuus koko lainakannasta, %

(Lähde: Latvian rahoitus- ja pääomamarkkinakomissio, 2012)

Myös muiden pankkisektoria koskevien tunnuslukujen valossa Latvian pankkien tilanne koheni hiljalleen vuoden 2011 aikana. Pankkien vakavaraisuusaste⁸ parantui vuoden 2011 aikana 14,4 prosentista 17,4 prosenttiin. Tämä johtui muun muassa pankkien riskipainotettujen omaisuuserien (lähinnä ns. roskalainojen) vähenemisestä, mikä oli seurausta laskeneista antolainauskoroista. Parantuneen tilanteen taustalla oli niin ikään kannattavuuden parantuminen sekä luottotappioista aiheutuvien kulujen pieneminen.

Vuonna 2011 Latvian pankkisektorin yhteenlaskettu tulos oli 97 miljoonaa latia voitollinen. Luottotappiot olivat yhteensä 179 miljoonaa latia. Vuoden 2011 tilanne oli huomattavasti parempi kuin edeltävän vuoden, jolloin pankkisektorin yhteenlasketut tappiot olivat noin 330 miljoonaa latia. (The Financial and Capital Market Commission, 2011) Pankkisektorin kohentuneet tunnusluvut ovat osaltaan seurausta yleisen taloustilanteen paranemisesta, mutta ne selittyvät osin myös pankkien tekemillä uudelleenkirjauksilla. Ongelmaluottojen määrän pienenemistä selittää pitkälti se, että pankit ovat siivonneet niitä taseistaan (The Financial and Capital Market Commission, 2011).

Pankkisektorin verkkaista toipumista kuvaavat osaltaan uusia luottoja ja asiakkaiden luottokelpoisuutta koskevat tiedot. Latvian keskuspankin loppukesästä 2011 tekemän pankkien kyselytutkimuksen mukaan uusien lainojen kysyntä oli lisääntynyt vuoden 2011 ensimmäisellä puoliskolla sekä yritys- että kotitaloussektoreilla. Yritysten lainoitustarpeen kasvu oli seurausta piristyneestä investointi- ja kysyntätilanteesta, kun taas kotitalouksien kasvanut kiinnostus lainanottoon heijasti parantunutta kuluttajien luottamusta. Saman kyselytutkimuksen mukaan pankkien yritysasiakkaiden luottoluokitus ei kuitenkaan ollut parantunut merkittävästi vuoden 2011 ensimmäisen puolen vuoden aikana. Joillain sektoreilla, kuten valmistusteollisuudessa, kaupassa ja kuljetusalalla hienoista parannusta oli tosin tapahtunut. Kotitalouksien luotonkantokyky puolestaan oli säilynyt ennallaan tai hivenen parantunut.

⁸ Capital adequacy ratio.

Latvian pankkisektorin elpymistä varjostaa omalta osaltaan Euroalueen velkakriisi, joka uhkaa myös Latvian rahoitusmarkkinoita. Latvian rahoitus- ja pääomamarkkinakomission johtaja Irena Krumane arvioi Latviassa toimivien pankkien olevan kuitenkin nyt paremmin varautuneita tulevaan kriisiin, kuin vuonna 2008 (BNN 25.10.2011). Pankkien oman pääoman osuus on parantunut, talletukset ovat kasvaneet ja uusien lainojen myöntäminen on vilkastunut hieman. Krumanen mukaan pankkisektorin kehitystä varjostaa nyt sellaisten pienyrittäjien ja kotitalouksien lisääntyneet lainarästit, jotka ovat aikaisemmin hoitaneet lyhennyksensä tunnollisesti.

Lähteet:

Baltic News Network, 25.10.2011. *Krumane: banks are better prepared for financial turmoil than in 2008.* (<http://bnn-news.com/>)

Helsingin Sanomat, 13.12.2011. *Huhut johtivat talletuspakoon Latviassa.*

Nordea (2011). *Latvia Update. Black clouds on the western horizon.* Economic Research, 13th December 2011. (http://newsroom.nordeamarkets.com/en/files/2011/12/Country_update_Latvia.pdf)

Latvian keskuspankki (2011). Bank of Latvia. *The results of July 2011 bank survey on lending to non-financial corporations and households.* (http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/Banku_aptauja_ENG.pdf)

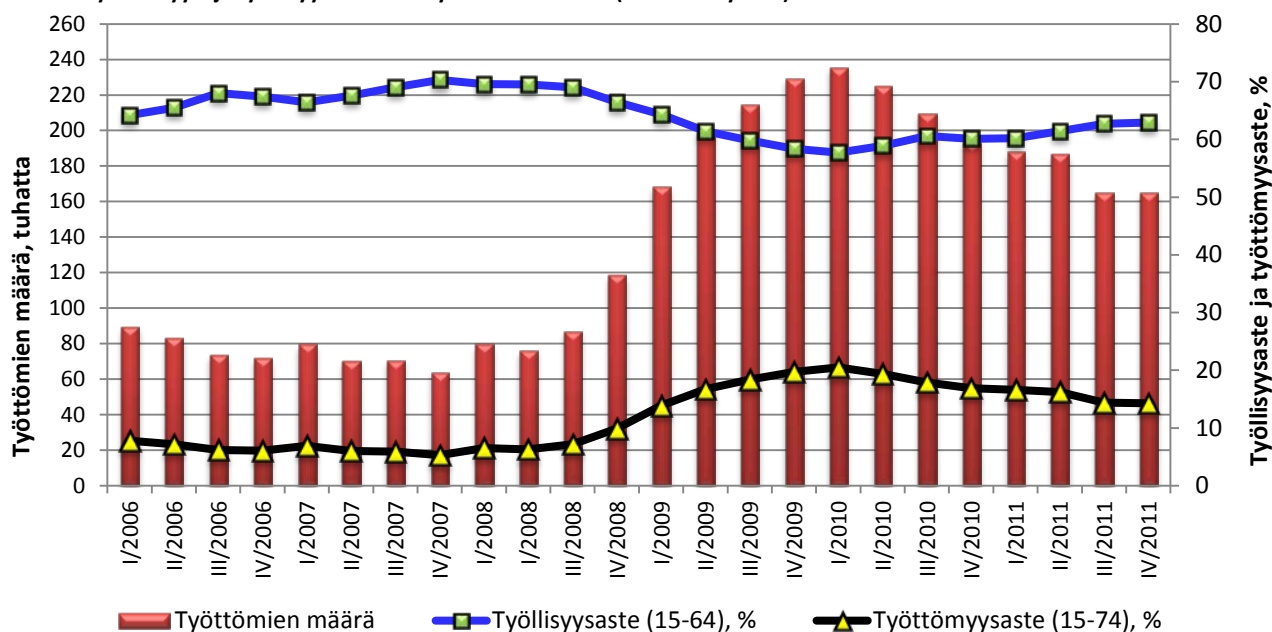
Latvian rahoitus- ja pääomamarkkinakomissio (2012). The Financial and Capital Market Commission. *Update: Latvian banking sector performance: Q4 2011.* Riga, 01.02.2011. Press Release. (http://www.fktk.lv/en/publications/press_releases/2012-02-21_update_latvian_banking_s/)

Työttömyysaste edelleen korkea, mutta palkkataso lievässä nousussa

Latviassa työttömyys lähti kriisin seurauksena räjähdysmäiseen kasvuun vuoden 2008 lopulla ja oli korkeimmillaan yli 20 prosentissa vuoden 2009 loppupuolella. Kriisin puhjetessa työttömyys lisääntyi kaikilla sektoreilla, mutta eniten irtisanomisia tehtiin julkisella sektorilla, rakennusalaalla sekä hotelli- ja ravintola-alalla. Kriisinaikainen työttömyys on ollut ennen kaikkea miesten ongelma, koska irtisanomiset ovat keskittyneet miesvaltaisille aloille, kuten rakennussektorille.

Vuoden 2010 aikana työttömyysaste kääntyi laskuun, mutta oli vuoden lopussa edelleen yli 15 %. Työllisyystilanne parani lähinnä valmistusteollisuudessa ja energia-alalla (Latvian talousministeriö 2011). Vuoden 2011 puolella kokonaistyöttömyyden lasku oli melko hidasta, eikä nopeaa paranemista työttömyystilanteeseen ole luvassa. Esimerkiksi vuoden 2011 syyskuussa Latvian kausitasoitettu työttömyysaste (rekisteröityneet) (14,8 %) oli EU:n neljänneksi korkein. Edellä olivat Espanja (22,5 %), Kreikka (18,8 %) ja Liettua (15,3 %). Vuoden 2012 helmikuussa Latvian työttömyysaste oli työvoimakyselyn (LFS⁹) mukaan 11,8 %.

Kuva 16: Työttömyys- ja työllisyysaste sekä työttömien määrä (rekisteröityneet)

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Eri ennustelaitoksista sekä Latvian talousministeriö että IMF ennustavat työttömyysasteen säilyvän yli 14 prosentissa vielä vuonna 2012, mutta laskevan seuraavina vuosina. Talousministeriö ennustaa 9 % työttömyysastetta vuodelle 2015, kun taas IMF arvioi työttömyyden painuvan alle 10 prosenttiin vasta vuotta myöhemmin. Työllisyyden osalta talousministeriö ennakoi varovaista nousua vuodesta 2011 (54,8 %) vuoteen 2012 (55,8 %). Latvian työmarkkinoiden haasteena on myös työttömyyden muuttuminen rakenteelliseksi koulutetun työvoiman maastamuuton seurauksena. Samalla kun työttömien määrä on yli 150 000, tietyillä aloilla, kuten rakennussektorilla, on jo pulaa osaavasta työvoimasta. Osaajapula kosketti syksyllä 2011 tehdyn

⁹ Labour Force Survey.

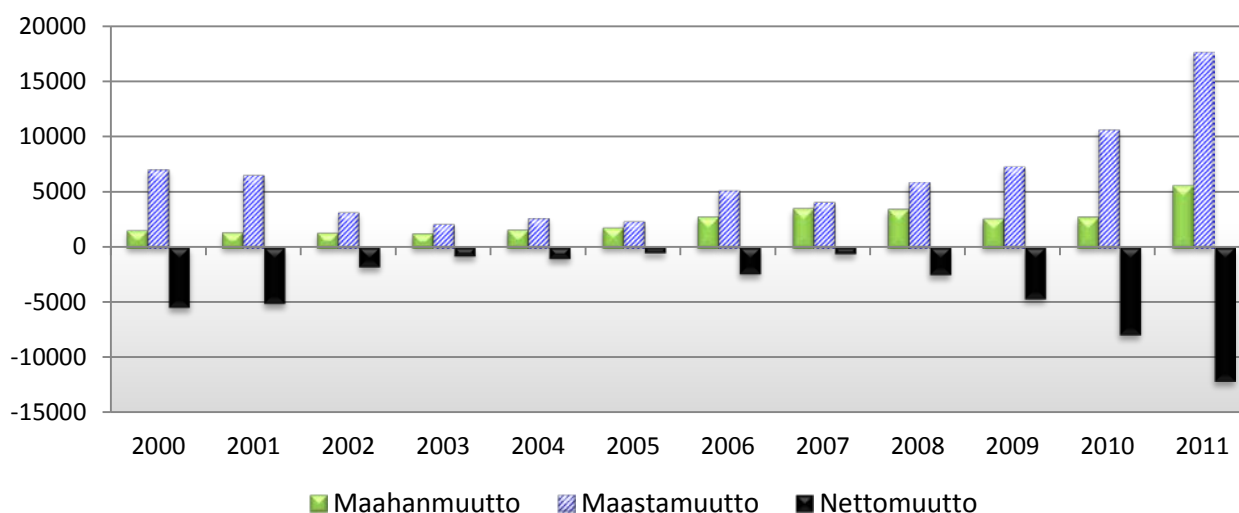
haastattelututkimuksen mukaan myös IT-alan asiantuntijoita, myyntityön tekijöitä, asiakaspalvelijoita, rahoitusalaan sekä lakipalveluita (Baltic Business News, 4.10.2011)

Latvian keskuspankki (2012) ei myöskään usko työttömyyden merkittävään vähenemiseen vuonna 2012. Yhtenä merkittävänä syynä tähän on maailmantalouden epävarmuus, joka näkyy yritysten heikentyneinä odotuksina ja tätä kautta yksityisen sektorin työllisyydessä. Keskuspankki ennakoii myös rakenteellisen työttömyyden pahenevan, eikä julkisen sektorin toimenpiteistä odoteta merkittävää parannusta työllisyystilanteeseen. Latvian uusi työllisyysohjelma (v. 2012 alusta) on edeltäjänsä (nk. *100 latin ohjelma*¹⁰) pienimuotoisempi ja tarjoaa rekisteröityneille työttömille vähemmän työllistymismahdollisuuksia.

CEMATin haastatteleminen yritysjohtajien mukaan työttömyydessä on huomattavia alueellisia eroja. Pääkaupunkiseudulla *”kaikki jotka haluavat [työtä] niin varmasti saavat”*. Tilanne on toinen esimerkiksi maaseudulla, *”jossa kysyntä ja tarjonta eivät oikein kohtaa”*. Kriisi on myös vähentänyt työntekijöiden vaihtuvuutta, joka varsinkin nousukaudella oli suurta. Työväki oli aiemmin *”herkästi suuntautuvaa”*, mutta viime aikoina työntekijöiden pysyvyys on parantunut. Tosin vähittäin paraneva taloustilanne ja pula osaavasta työvoimasta näkyvät nyt niin, että esimerkiksi pääkaupunkiseudulla *”joutuu rekrytointiin panostamaan [nyt] enemmän”*.

Latvian maahan- ja maastamuuttotilastot osoittavat maastamuuton alkaneen kiihtyä heti vuonna 2008 ja vuonna 2011 Latviasta ulkomaille muuttaneiden määrä oli jo yli kaksinkertainen verrattuna vuoteen 2008. Talouskriisi pienensi myös Latviaan muuttaneiden määrää vuosina 2008–2010. Vuoden 2011 lisääntyneestä maahanmuutosta huolimatta väestön nettomuutto kasvoi vielä vuonna 2011. Latvian keskustilastoviraston mukaan pitkän aikavälin nettomuutto vuosien 2000–2011 aikana oli noin -45 000 henkilöä. Maastamuutto oli tällä ajanjaksolla noin 75 000 henkilöä ja maahanmuutto noin 30 000 henkilöä.

Kuva 17: Muuttoliike Latviaan / Latviasta (long-term-immigration¹¹)

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

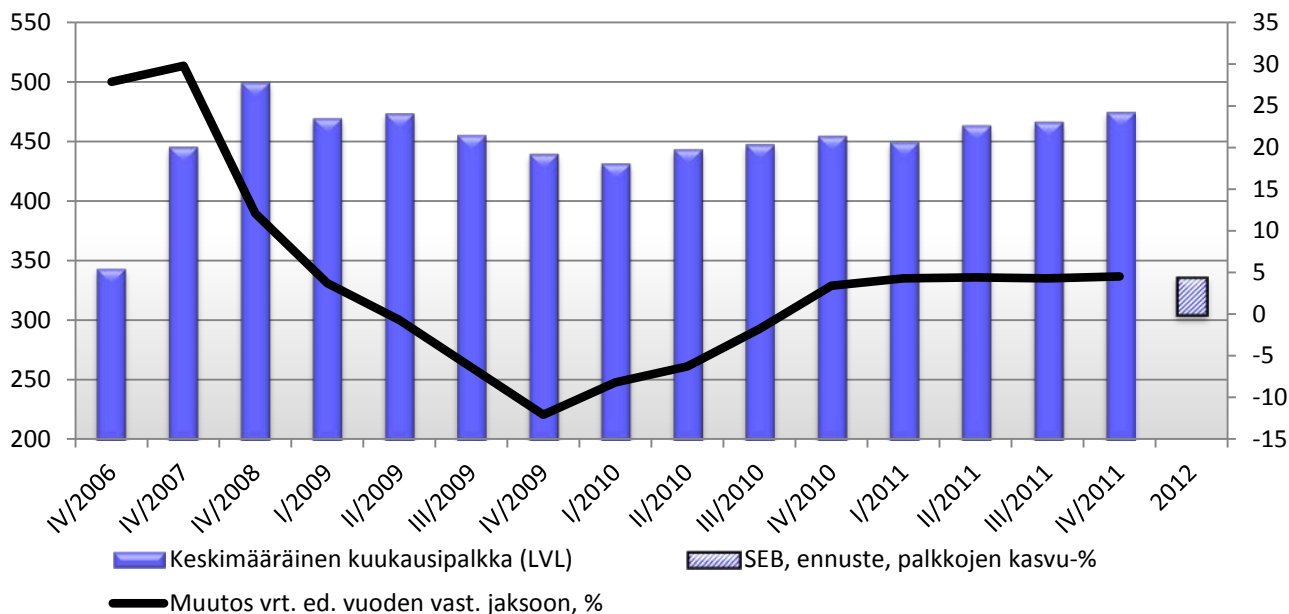
¹⁰ 100-latin ohjelmassa paikallishallintojen alaisuuteen luotiin työharjoittelupaikkoja, josta maksettiin ohjelmaan osallistuneille palkkaa 100 latia kuukaudessa.

¹¹ Latvian tilastoviraston mukaan *long-term immigration* on tässä tapauksessa väestön siirtyminen yhdeltä hallinnolliselta alueelta toiselle asuinpaikan samalla muuttuessa pysyvästi tai vähintään vuoden yhtäjaksoiseksi ajaksi. Tilastossa ei ole mukana niitä henkilöitä, jotka muuttavat asuinpaikkaansa jonkin kansainvälisen organisaation suosituksen johdosta.

Kaiken kaikkiaan tilastoviraston mukaan Latvian väkiluku väheni vuodesta 2000 vuoden 2011 loppuun mennessä noin 157 000 henkilöllä. Yhdistyneiden kansakuntien Latviaa koskevan väestönkehitysraportin mukaan Latvian väestö väheni noin 0,6 prosenttia ja väestön ennustetaan edelleen pienenevän. Maastamuuton lisäksi Latvian negatiiviseen väestökehitykseen on vaikuttanut korkea kuolleisuus (14,0/1000 vuonna 2010) ja alhainen syntyvyys (10,2/1000 vuonna 2010).

Työttömyyden kasvun lisäksi talouskriisin vaikutus Latvian työmarkkinoihin näkyi vaisuna palkkakehityksenä. Palkat Latviassa nousivat lähes tauotta vuosina 2000–2008 aikana vuosittaisen kasvuprosentin vaihdellessa 8 prosentista aina 30 prosenttiin. Vuoden 2008 lopussa keskimääräinen kuukausipalkka oli 500 latia, kun se vuoden 2000 alussa oli ollut vain 149 latia. Kriisin alkaessa vaikuttaa Latviassa vuoden 2008 lopulla yritykset irtisanoivat huomattavan määrän ihmisiä, mutta palkanalennuksia ei vielä juurikaan tehty. Vuoden 2009 aikana kriisin syventyessä palkkoja kuitenkin laskettiin enemmän ja vuoden 2009 viimeisellä neljänneksellä keskipalkka oli yli 10 % pienempi edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Vuoden 2010 alussa palkkojen lasku kuitenkin tasaantui ja vuoden toisella neljänneksellä palkkataso oli jo vuoden 2009 lopun tasoa korkeammalla. Vuoden 2011 aikana palkkatason kasvu jatkui edelleen ja vuoden 2011 lopussa Latviassa keskimääräinen kuukausipalkka oli 475 latia (noin 680 euroa). Se oli 4,4 % korkeampi kuin vuotta aiemmin, mutta lähes sama kuin kriisin aattona vuoden 2008 toisella neljänneksellä (477 LVL).

Kuva 18: Keskimääräinen kuukausipalkka, LVL (brutto) ja muutos (reaalinen) verrattuna edellisen vuoden vastaavaan jaksoon, %

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012, SEB 2011)

SEB:n näkemyksen mukaan hiljalleen vähenevä työttömyys ja toipuva talous pitävät palkat edelleen nousussa, elleivät talouden näkymät muutu nykyistä huonommiksi. SEB ennusti palkkojen nousuvauhdin olevan vielä 5,5 % vuonna 2011, mutta hidastuvan 4,5 prosenttiin vuonna 2012 (SEB, 2011).

SEB:n arvion mukaan Latvia on alkanut saada takaisin menettämänsä kilpailukykyä, jota heikensi palkkojen tuottavuuden kasvua suurempi nousuvauhti talouden nousukaudella. Talouskriisin myötä

tasapaino palkkojen ja tuottavuuden välillä palautui SEB:n mukaan jo vuonna 2010, mikä näkyy talouden kasvuna ja uusina työpaikkoina. (SEB, 2011) Latvian keskuspankki (2012) tosin ennustaa, että jatkossa palkkojen nousuvauhti voi jälleen ylittää tuottavuuden kasvun ja luoda näin paineita hintojen nousulle. Osasyynä palkkojen nousuun on keskuspankin mukaan paheneva rakenteellinen työttömyys, joka kiristää kilpailua osajista.

Palkkojen lasku kriisin aikana oli merkittävintä julkisella sektorilla, jonka palkkaleikkaukset liittyivät valtiontalouden sopeuttamistoimiin. Valtion säästöohjelman vähittäinen loppuminen ja valtiontalouden paraneva tilanne luovat kuitenkin suotuisat olosuhteet julkisen sektorin palkkojen nousulle jatkossa (SEB, 2011). Yksityisellä sektorilla sen sijaan yritysten ensisijaisena keinona sopeutua kriisiin olivat irtisanomiset palkkojen laskun sijaan. Palkkojen lasku esimerkiksi vuoden 2010 aikana oli Latviassa kuitenkin huomattavasti vähäisempää (-6,8 % julkisella sektorilla ja -1,4 % yksityisellä sektorilla) kuin esimerkiksi Virossa, jossa virkamiehet saattoivat menettää palkastaan jopa 30 %. Toisaalta palkkojen vähäisempi lasku Latviassa heijastuu Viroon verrattuna suurempina työttömyyslukuina.

Vuoden 2011 puolella palkat olivat jo kasvussa lähes kaikilla talouden sektoreilla ja keskimääräinen kasvu oli hieman yli 4 % vuositasolla. Vuoden 2011 viimeisellä neljänneksellä ainoastaan informaatio- ja viestintäalalla palkat olivat lähes edellisvuoden tasolla ja sähkö-, kaasu- ja lämpöhuollossa sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan luokassa ne jopa laskivat. Korkeimmat kasvuluvut kirjattiin kiinteistöalalla, jolla palkat nousivat yli 8 %. Samaan aikaan teollisuudessa ja kaupan alalla palkkojen nousuvauhti oli 6-7 % tuntumassa. Rakennussektorin runsaan 6 % nousuvauhti selittyy Latvian keskuspankin (2012) mukaan osaltaan alaa vaivaavalla osajapulalla.

Taulukko 2: Keskimääräiset palkat valituilla sektoreilla

Toimiala	Bruttopalkka, IV/2011, LVL (€)	Muutos, vrt. III/2011, %	Muutos, vrt. IV/2010, %
Kaikki alat yhteensä	475 (681 €)	1,7 %	4,4 %
Teollisuus	440 (631 €)	1,9 %	6,0 %
Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	642 (920 €)	-13,4 %	-0,2 %
Rakentaminen	449 (644 €)	0,7 %	6,4 %
Tukku- ja vähittäiskauppa	401 (575 €)	1,8 %	7,2 %
Kuljetus ja varastointi	524 (751 €)	4,6 %	4,0 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	298 (427 €)	-2,9 %	3,8 %
Informaatio ja viestintä	804 (1152 €)	2,2 %	0,1 %
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	989 (1417 €)	3,0 %	7,5 %
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	594 (851 €)	0,2 %	-2,0 %
Kiinteistöalan toiminta	404 (579 €)	1,0 %	8,6 %
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	441 (632 €)	2,1 %	0,0 %

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

CEMATin haastattelemat yritysjohtajat eivät tuoneet esille erityisiä paineita palkankorotuksiin. Toisaalta myöskään uusista palkkojen leikkauksista ei ollut enää kuultu. Haastateltujen edustamissa yrityksissä ei ylipäättään ollut tehty olennaisia muutoksia palkkatasoon parina viimeksi kuluneena vuotena. Palkkakeskustelut olivat eräässä yrityksessä kuitenkin alkaneet jo hieman viritä uudelleen, koska edellinen palkkatason tarkistus oli tehty vuonna 2008. Kyseisessä tapauksessa mahdollinen korotus tulisi kuitenkin olemaan maltillinen, eikä nousukauden jopa 15-20 % suuruisiin korotuksiin

uskottu olevan lähiaikoina paluuta. Palkankorotuspaineita on ollut lähinnä niissä yrityksissä, joiden toimialalla ”bisnes kulkee”. Toisaalta työntekijät olivat nyt selvästi ryhtyneet miettimään myös sitä, ”että ei sekään ole huono idea, että on ylipäättään työpaikkoja”.

Lähteet:

Baltic Business News, 4.10.2011. *Survey: IT specialists most demanded on labour market*
(<http://bnn-news.com>)

Eurostat (2012). *Statistics Database*.
(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>)

Helsingin Sanomat, 19.1.2012. *Latvian väkiluku laskee vauhdilla*.

International Monetary Fund IMF (2011). *World Economic Outlook Database*. September 2011.
(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>)

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian keskustilastovirasto (2012). Central Statistical Bureau of Latvia. *Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

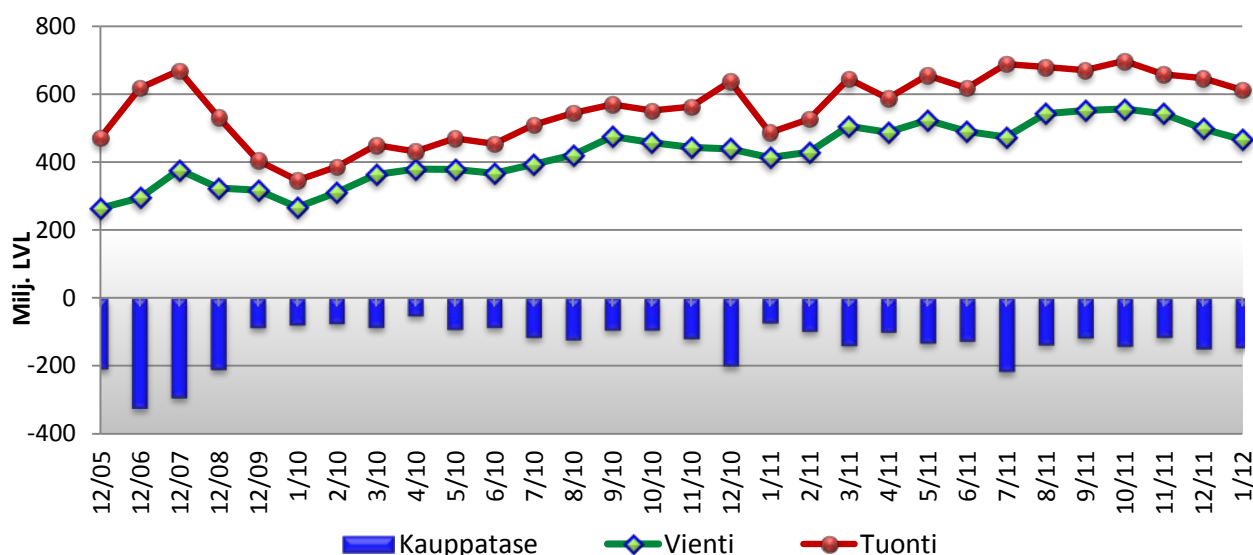
Latvian talousministeriö (2011). Ministry of Economics. *Economic Development of Latvia. Report*. Riga, June.
(http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/2011_jun_eng.pdf)

SEB 2011. *Eastern European Outlook*. Economic Research – October 2011.
(http://www.seb.se/pow/wcp/filedownload.asp?file=DUID_6F613EFFF6B71014C1257920002D7647_EEO_1110_eng.pdf)

Viennin elpyminen supistanut kauppataaseen alijäämää

Latvian ulkomaankauppa on ollut lähes poikkeuksetta alijäämäinen aina 1990-luvun alusta lähtien (Latvian keskustilastovirasto 2012) ja pahimmillaan tuonti on ollut arvoltaan lähes kaksinkertainen vientiin verrattuna. Talouskriisin seurauksena hyytynyt kotimainen kysyntä kuitenkin pienensi hiipuvan tuonnin kautta selvästi kauppataaseen alijäämää, joka oli huipussaan vuoden 2006 joulukuussa. Alijäämä oli tällöin suurempi kuin koko Latvian viennin arvo. Sekä tuonti että vienti kasvoivat vielä vuonna 2007, mutta kääntyivät laskuun vuoden 2008 aikana. Tuonnin vientiä jyrkempi pudotus supisti kauppataaseen alijäämää huomattavasti. Vuoden 2010 alussa sekä vienti että tuonti lähtivät jälleen kasvuun, mutta tuonnin kasvu oli vuosina 2010–2011 kriisiä edeltävää aikaa maltillisempaa kotimaisen kysynnän vielä toipuessa kriisistä. Vuonna 2011 Latvian tuonti kasvoi kuitenkin vientiä nopeammin, mikä on Latvian keskuspankin (2012) mukaan seurausta mm. vientiteollisuuden investointien kasvusta kysynnän elpyessä. Tuontituotteiden vientituotteita maltillisempi hintojen nousu on kuitenkin jarruttanut kauppataaseen alijäämän kasvua.

Kuva 19: Vienti, tuonti ja kauppataase, 12/2005 – 1/2012, Milj. LVL

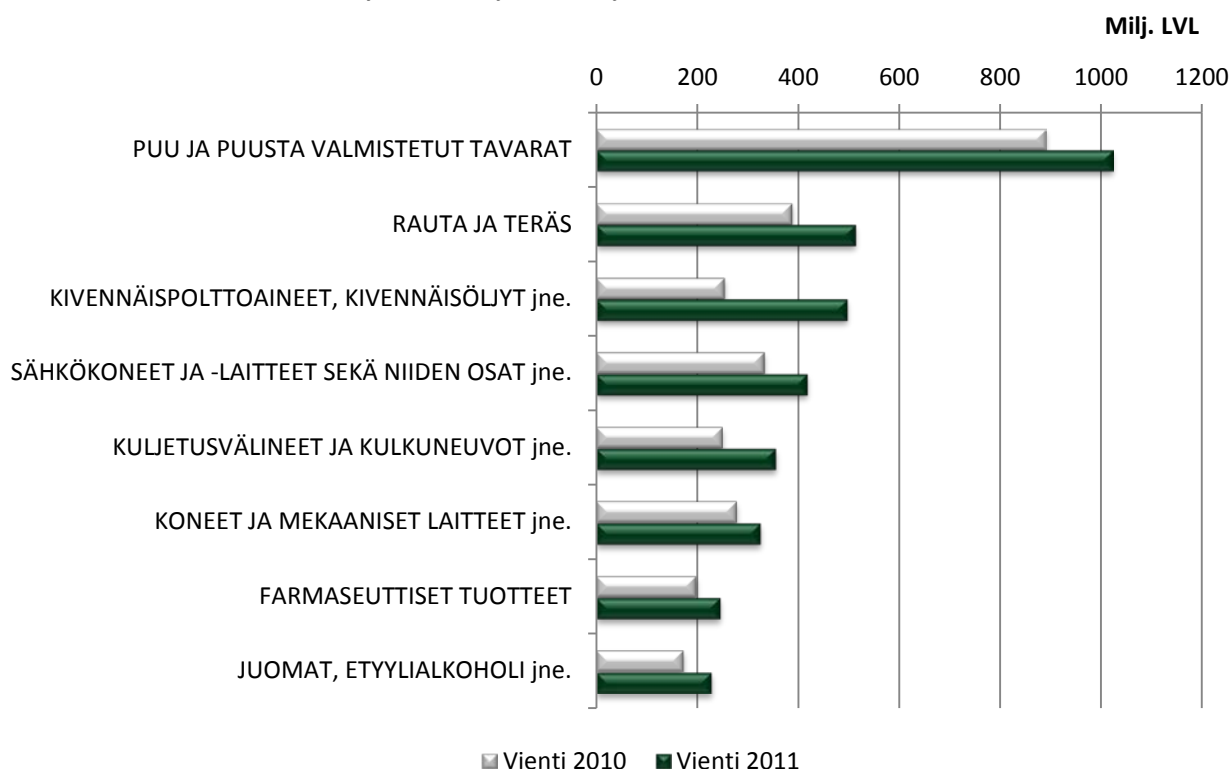
(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Kriisin aikana huomattavasti supistuneen ulkomaankaupan elpyminen oli tärkein tekijä Latvian talouskehityksen taustalla vuosina 2010 ja 2011. Latvian vientiteollisuuden kasvanut kysyntä ja sen myötä vilkastunut vienti pystyivät paikkaamaan vielä suhteellisen alhaista kotimaista kysyntää ja kotimarkkinateollisuuden ahdinkoa. Vuoden 2011 aikana viennin arvo kasvoi noin 28 % verrattuna edellisvuoteen. Kasvun taustalla oli ulkomaisen kysynnän kasvun lisäksi Latvian vientiteollisuuden parantunut kilpailukyky kriisin jarrutettua palkkakehitystä ja tuotantohintojen kasvua. Loppuvuotta 2011 kohti mentäessä Etelä-Euroopan velkaongelmat ja Itämeren alueen maiden talouskasvun hidastuminen käänivät Latvian viennin hienoiseen laskuun, joka jatkui vielä tammikuussa 2012. Viennin hiipumista indikoivat myös teollisuusyritysten heikentyneet tulevaisuudenodotukset lokakuussa 2011 (BNN 2011).

Danske Bank arvioi, että Latvian viennin kasvu saattaa hyyytyä merkittävästi vuonna 2012 epävarman globaalin taloustilanteen seurauksena. Pankin ennusteen mukaan Latvian nettoviennin kasvu putoaa vuoden 2011 noin 14 prosentista 5,5 prosenttiin vuonna 2012. Tuonnin Danske Bank arvioi kasvavan lähivuosina hieman vientiä enemmän, ja kauppataaseen vajeen pysyvän 9-10 prosentissa BKT:sta vuosina 2012–2013. Danske Bankin mukaan viennin kohdemarkkinoiden suhteen Latvian ulkomaankaupan rakenne on hieman tasapainottunut (verrattuna kriisiä edeltävään aikaan), mutta viennin voimakas keskittyminen puuhun ja puuteollisuuden tuotteisiin tekee siitä riskialttiin maailmantalouden liikkeille (Danske Bank, 2011). Investointien hyytyminen Latvian tärkeimmillä vientimarkkinoilla kuten EU-maissa näkyy nopeasti Latviassa.

Viennin rakennetta tarkasteltaessa Latvian vienti kasvoi kaikissa suurimmissa tuoteryhmissä vuonna 2011 edellisvuoteen verrattuna. Prosentuaalisesti eniten kasvoi kivennäispolttoaineiden ja kivennäisöljyjen ryhmään kuuluvien tuotteiden vienti (96 %). Viennin arvolla mitattuna Latvian viennistä suurimman osan sekä 2010 että 2011 muodostivat puu ja puusta valmistetut tavarat, joiden osuus vuonna 2011 oli noin 17 % Latvian kokonaisviennistä. Raudan ja teräksen sekä kivennäispolttoaineiden yms. osuus on kummankin ryhmän osalta noin 8 % viennin arvosta.

Kuva 20: Vienti Latviasta, 8 suurinta ryhmää, 2010 ja 2011, Milj. LVL¹²

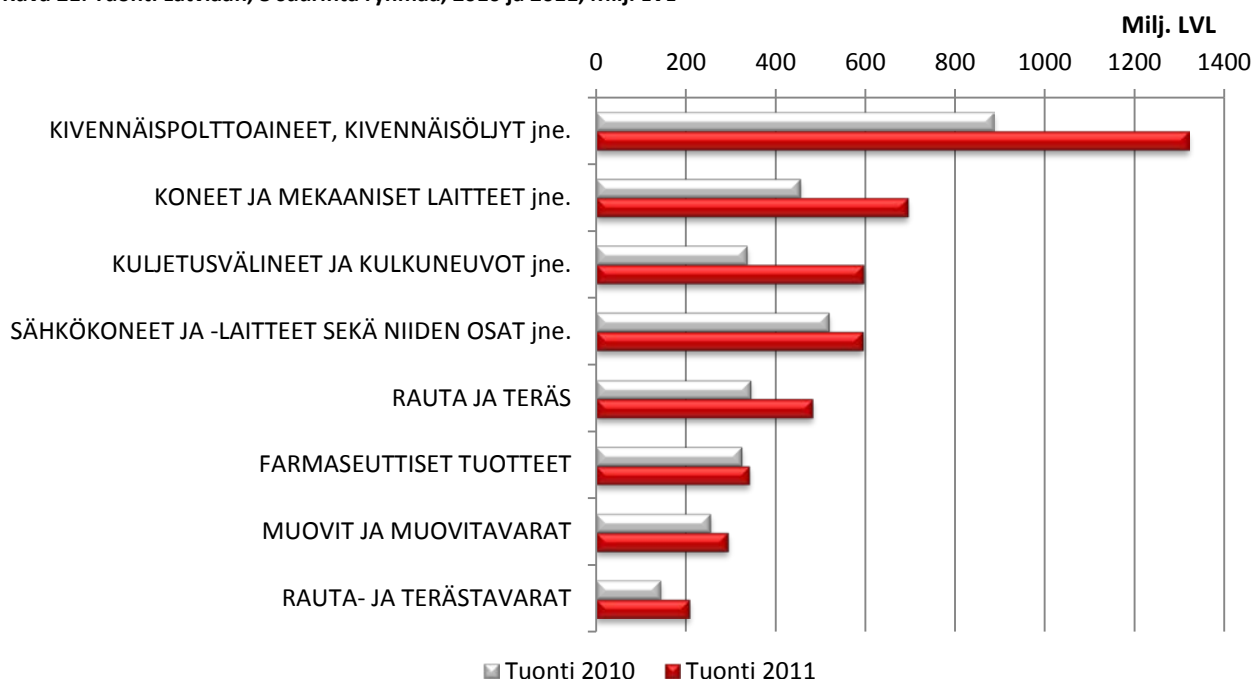
(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Myös tuonti Latviaan kasvoi vuonna 2011 kaikkien suurimpien tuoteryhmien osalta. Tuonnin rakennetta hallitsivat kivennäispolttoaineiden ja kivennäisöljyjen ryhmään kuuluvat tuotteet, joiden osuus vuonna 2011 oli noin 17 % Latvian koko tuonnin arvosta. Niiden tuonti kasvoi 49 % edellisvuodesta. Vuosia 2010 ja 2011 vertailtaessa prosentuaalisesti eniten vuonna 2011 (77 %)

¹² Ulkomaankauppaa käsittelevissä kappaleissa on käytetty EU:n yhdistetyn tavaranimikkeistön (Combined Nomenclature) luokituksia. Luokkien nimiä on tässä raportissa tarvittaessa lyhennetty.

kasvoi kuitenkin kuljetusvälineiden ja kulkuneuvojen tuonti, ja seuraavaksi eniten koneiden ja mekaanisten laitteiden tuonti (53 %).

Kuva 21: Tuonti Latviaan, 8 suurinta ryhmää, 2010 ja 2011, Milj. LVL

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Latvian tärkeimpien kauppakumppaneiden järjestyksessä ei suurempia muutoksia tapahtunut verrattaessa vuotta 2010¹³ vuoteen 2009. Viennissä tärkeimmät kohdemaat vuonna 2010 olivat naapurimaat Liettua ja Viro sekä Venäjä (tässä järjestyksessä). Tuonnissa tärkeimmät kauppakumppanit vuonna 2010 olivat Liettua, Saksa ja Venäjä.

Esimerkiksi vuonna 2010 Liettuaan vietiin etupäässä koneita ja mekaanisia laitteita (20,7 %), kemianteollisuuden tuotteita (12,5 %) sekä elintarviketeollisuuden tuotteita (8,7 %). Viroon vietiin vuonna 2010 lähinnä koneita ja mekaanisia laitteita (17,8 %), puuta ja puusta valmistettuja tavaroita (11,5 %) sekä elintarviketeollisuuden tuotteita (8,7 %). Venäjälle taas vietiin ennen kaikkea elintarviketeollisuuden tuotteita (26,8 %), koneita ja mekaanisia laitteita (17,2 %) sekä kemianteollisuuden tuotteita (13,9 %).

Liettuasta tuotiin Latviaan vuonna 2010 eniten kivennäistuotteita (23,7 %), elintarviketeollisuuden tuotteita (11,6 %) sekä kemianteollisuuden tuotteita (10,4 %). Saksasta puolestaan tuotiin koneita ja mekaanisia laitteita (21,4 %), kulkuneuvoja (20,0 %) sekä muoveja ja muovitavaroita (10,4 %). Tuonti Venäjältä Latviaan oli vuonna 2010 melko yksipuolista. Eniten tuotiin kivennäistuotteita eli tässä tapauksessa lähinnä polttoaineita (58,7 %), perusmetalleja (20,5 %) sekä kemianteollisuuden tuotteita (5,6 %). Esimerkiksi puuta ja puutuotteita on tuotu Venäjältä Latviaan aiemmin selvästi enemmän. (Latvian keskustilastovirasto 2012).

Seuraavassa taulukossa on esitetty 10 tärkeimmän kauppakumppanin osuudet Latvian ulkomaankaupasta sekä osuuden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010. Tärkeimpien

¹³ Uusin (23.03.2012) saatavilla ollut tieto.

kauppakumppanien keskinäinen järjestys ei näiden vuosien välillä ole juuri muuttunut. Sen sijaan kauppavaihdon suuruus on vaihdellut enemmän. Vienti Ruotsiin pieneni ja Ison-Britannian osalta lähes romahti, muiden maiden kasvattaessa kaupankäyntiään, osan (esim. Puola ja Venäjä) jopa selvästi.

Taulukko 3: Latvian suurimmat kauppakumppanit, Vienti ja tuonti 2010

VIENTI 2010	Milj. LVL	Osuus, %	Muutos vv. 2007–2010, %	TUONTI 2010	Milj. LVL	Osuus, %	Muutos vv. 2007–2010, %
Liettua	762,2	16,2 %	19,4 %	Liettua	1008,1	17,1 %	-6,7 %
Viro	633,0	13,5 %	8,8 %	Saksa	680,1	11,5 %	-44,2 %
Venäjä	497,1	10,6 %	28,7 %	Venäjä	591,8	10,0 %	-9,4 %
Saksa	409,6	8,7 %	16,0 %	Puola	465,6	7,9 %	-14,4 %
Ruotsi	295,5	6,3 %	-5,6 %	Viro	422,9	7,2 %	-32,9 %
Puola	232,4	5,0 %	59,2 %	Suomi	290,0	4,9 %	-27,0 %
Tanska	181,7	3,9 %	12,8 %	Alankomaat	234,0	4,0 %	-6,6 %
Iso-Britannia	164,7	3,5 %	-40,5 %	Ruotsi	209,9	3,6 %	-44,7 %
Suomi	148,4	3,2 %	16,8 %	Italia	196,7	3,3 %	-31,2 %
Alankomaat	105,8	2,3 %	23,8 %	Tanska	135,4	2,3 %	-34,8 %

(Lähde: Latvian keskustilastovirasto 2012)

Tuonnissa muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010 on koko kärkekymmenikön osalta ollut negatiivista. Liettuan tuonnin arvo supistui lievästi, mutta esimerkiksi tuonti Ruotsista ja Saksasta lähes puolittui. Lisäksi Virosta, Tanskasta ja Italiasta saapuvan tuonnin arvo pieneni lähes kolmanneksen.

Lähteet:

BNN (2011). *Nordea: exports set to fall in late 2011*; 9.11.
(<http://bnn-news.com>)

Danske Bank (2011). *Emerging Markets, Macro Monitor – Latvia*, 03 November 2011.

SEB 2011. *Eastern European Outlook, Economic Research – October 2011*.
(<http://www-2.danskebank.dk/analyse>)

Latvian keskuspankki (2012). *Bank of Latvia. Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian keskustilastovirasto (2012). *Central Statistical Bureau of Latvia. Statistics Database*.
(<http://www.csb.gov.lv/en/dati/statistics-database-30501.html>)

Suomen Latvian-vienti toipui nopeasti kriisistä, mutta notkahti uudelleen

Talouskriisi vaikutti voimakkaasti myös Suomen ja Latvian väliseen kauppaan. Kuten Latvian ulkomaankauppa kokonaisuudessaan, myös kauppa Suomen kanssa on ollut Latvialle vahvasti alijäämäinen viimeisen vuosikymmenen ajan. Kriisin seurauksena Latvian tuonti Suomesta puolittui mutta vienti Suomeen laski vain kolmanneksen, mikä supisti kauppataaseen alijäämää hetkellisesti. Vuonna 2010 Suomen ja Latvian välinen kauppa lähti kuitenkin elpymään melko nopeasti verrattuna esimerkiksi Suomen kauppaan muiden EU-maiden kanssa. Vuonna 2011 Suomen Latvian-viennin arvo oli jo yli 90 % kriisiä edeltäneen huippuvuoden 2007 tasosta, ja tuonti Latviasta Suomeen oli jo suurempi kuin ennen kriisiä.

Latvia on tosin Suomelle verrattain pieni kauppakumppani, sillä sen osuus oli vain noin 0,8 % Suomen kokonaisviennistä ja noin 0,4 % kokonaistuonnista vuonna 2011 (Tullihallitus 2012). Latvialle Suomi on suhteellisesti tärkeämpi kauppakumppani, sillä vuonna 2010 Suomen osuus Latvian kokonaistuonnista oli 4,8 % ja viennistä 2,9 %.

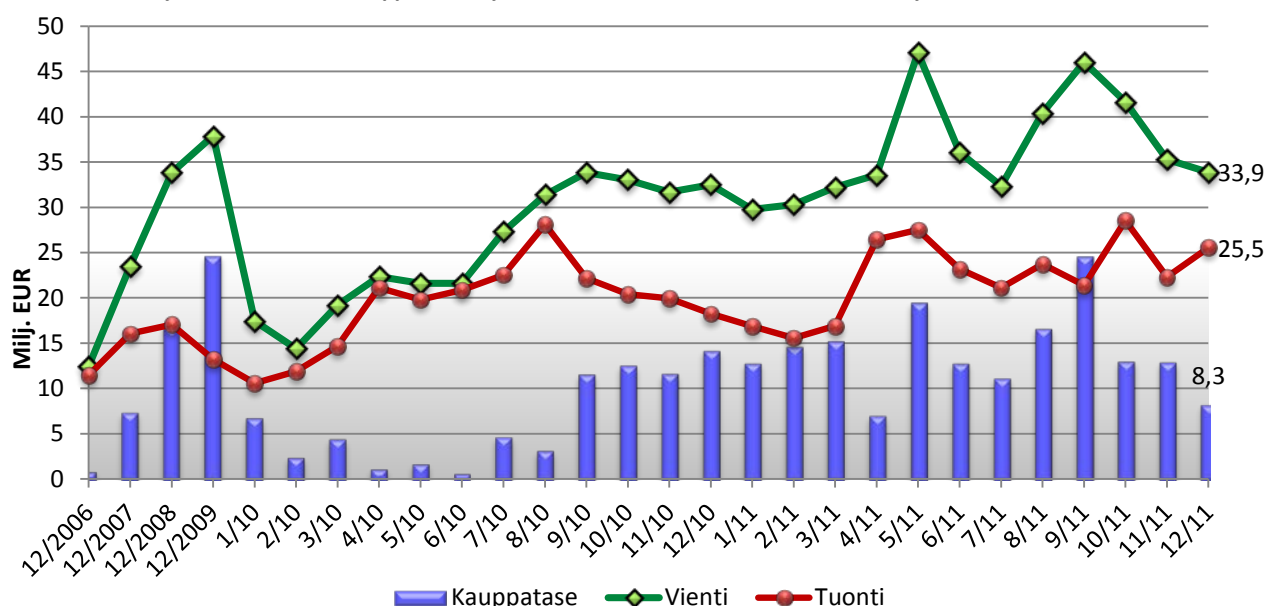
Taulukko 4: Suomen ja Latvian välinen kauppa, vienti ja tuonti sekä kauppataase, 2002–2011

Vuosi	VIENTI, milj. EUR	Muutos edellisvuodesta, %	TUONTI, milj. EUR	Muutos edellisvuodesta, %	Kauppataase, milj. EUR
2002	320,3	...	69,1	...	251,2
2003	318,8	-0,5 %	76,8	11,1 %	242,0
2004	340,3	6,7 %	90,9	18,4 %	249,4
2005	416,4	22,4 %	130,7	43,8 %	285,7
2006	468,6	12,5 %	131,3	0,4 %	337,3
2007	473,4	1,0 %	213,5	62,6 %	259,9
2008	405,0	-14,4 %	227,4	6,5 %	177,6
2009	191,3	-52,8 %	145,8	-35,9 %	45,5
2010	306,4	60,2 %	230,3	58,0 %	76,0
2011	438,6	43,2 %	269,1	16,8 %	169,5

(Lähde: Tullihallitus 2012)

Vuoden 2011 alkupuolen aikana nousujohteinen Suomen Latvian vienti lähti sekä synkentyneiden talousnäkymien että Suomen Latvian kaupalle tyypillisen kausivaihtelun myötä selvään laskuun vuoden loppupuoliskolla. Alkusyksyn nousupyrähdysten jälkeen vienti tuli yhtä nopeasti alas. Esimerkiksi syyskuusta joulukuuhun pudotusta oli noin 12 miljoonaa euroa. Suomen Latvian tuonnin kehitys seuraili vuonna 2011 viennin kehitystä, joskin hieman maltillisemmin heilahteluin.

Kuva 22: Suomen ja Latvian välinen kauppa, vienti ja tuonti Latviasta, 12/2006 – 12/2011, milj. EUR

(Lähde: Tullihallitus 2012)

Viennin rakennetta tarkasteltaessa vuonna 2011 Suomen Latvian-vientiä hallitsi tuoteryhmä kivennäispolttoaineet ja –öljyt, joiden osuus viennin arvosta oli 36 %. Tähän ryhmään kuuluvien tuotteiden vienti kasvoi vuodesta 2010 noin 62 %. Compiler-eNews:in (11.10.2011) mukaan melko suuri osa niistä on ajoneuvojen polttoaineita, jotka Neste Oil vie myytäväksi Latvian asemillaan. Arvoltaan suurimpien muiden tavararyhmien osalta esimerkiksi koneiden ja mekaanisten laitteiden vienti kasvoi 86 % ja kulkuneuvojen vienti yli 114 % vuodesta 2010 vuoteen 2011.

Taulukko 5: Suomen vienti Latviaan tavararyhmittäin, 2010 ja 2011

Tavararyhmä	Vienti 2010 306,1 milj. EUR	Vienti 2011 438,6 milj. EUR	Osuus viennistä 2010	Osuus viennistä 2011	Vv. 2010–11 132,5 milj. EUR (43,2 %)
Kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet jne.	96,3	155,8	31,4 %	35,5 %	61,7 %
Koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat jne.	23,9	44,5	7,8 %	10,1 %	86,2 %
Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot jne.	19,0	40,8	6,2 %	9,3 %	114,6 %
Paperi, kartonki ja pahvi jne.	20,3	32,4	6,6 %	7,4 %	59,6 %
Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat jne.	16,8	27,9	5,5 %	6,4 %	66,3 %
Erittelemättömät	11,2	18,7	3,7 %	4,3 %	66,9 %
Muovit ja muovitavarat	11,1	14,0	3,6 %	3,2 %	26,2 %
Orgaaniset kemialliset yhdisteet	4,8	8,2	1,6 %	1,9 %	70,8 %
Parkitus- ja väriaineet; värit, pigmentit, väriaineet; maalit ja lakat; painovärit jne.	5,4	6,6	1,8 %	1,5 %	22,7 %
Juomat, etyylialkoholi (etanoli) ja etikka	3,7	6,5	1,2 %	1,5 %	77,7 %

(Lähde: Tullihallitus 2012)

Taulukossa 5 esitettyjen 10 suurimman tavararyhmän osuus Suomen koko viennistä Latviaan oli vuonna 2011 noin 80 %. Niiden lisäksi esimerkiksi eräiden elintarvikkeiden (mm. meijerituotteet, liha ja kala), metallien ja metallitavaroiden (mm. alumiini- ja alumiinitavarat, kupari- ja

kuparitavarat sekä rauta ja teräs) vienti Suomesta Latviaan kasvoi selvästi vuodesta 2010 vuoteen 2011.

Suomen tuonti Latviasta vuonna 2011 oli ennen kaikkea puuta ja puutavaraa (n. 40 %), rautaa ja terästä (n. 10 %) sekä erilaisia kivennäisiä / maa- ja kivilajeja (n. 8 %). Puutavaran tuonti vuonna 2011 supistui hieman vuoteen 2010 verrattuna, mutta raudan ja teräksen tuonti puolestaan kasvoi noin 28 %. Tuonnin arvossa mitattuna suurin pudotus (%) kymmenen suurimman tavararyhmän joukossa oli luokassa öljynsiemenet ja -hedelmät, teollisuus- ja lääkekasvit (jne.), joiden tuonti väheni yli 32 %.

Taulukko 6: Suomen tuonti Latviasta, 2010 ja 2011

Tavararyhmä	Tuonti 2010 230,3 milj. EUR	Tuonti 2011 269,1 milj. EUR	Osuus tuonnista 2010	Osuus tuonnista 2011	Muutos vv. 2010–11 31,3 milj. EUR (14,8 %)
Puu ja puusta valmistetut tavarat jne.	111,1	106,0	48,2 %	39,4 %	-5,7 %
Rauta ja teräs	18,4	25,7	8,0 %	9,5 %	27,6 %
Suola; rikki; maa- ja kivilajit; kipsi, kalkki ja sementti	12,2	20,6	5,3 %	7,7 %	19,7 %
Erittelemättömät	16,4	20,5	7,1 %	7,6 %	19,5 %
Vaatteet ja vaatetustarvikkeet jne.	7,6	11,3	3,3 %	4,2 %	38,2 %
Kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet jne.	0,0	10,2	0,0 %	3,8 %	100,0 %
Rauta- ja terästavarat	12,1	8,6	5,2 %	3,2 %	46,8 %
Öljynsiemenet ja -hedelmät (jne.); teollisuus- ja lääkekasvit; oljet ja kasvirehu	4,5	8,4	2,0 %	3,1 %	-32,5 %
Kirjat, sanomalehdet, kuvat ja muut painotuotteet jne.	3,4	7,0	1,5 %	2,6 %	55,1 %
Turkisinahat ja tekoturkikset jne.	4,5	6,9	2,0 %	2,6 %	28,9 %

(Lähde: Tullihallitus 2012)

Kymmenen suurimman tuontitavararyhmän osalta silmiinpistävä ero vuosien 2011 ja 2010 välillä oli se, että vuonna 2010 kivennäispolttoaineita ja -öljyjä ei tuotu Tullihallituksen tilaston mukaan lainkaan Latviasta Suomeen. Tämä ei tosin ole kovin poikkeuksellista, sillä polttoaineiden tuontimäärät Latviasta ovat Tullihallituksen tilastojen mukaan vaihdelleet huomattavasti aiemminkin. Taulukossa 6 vertailtujen suurimpien ryhmien osuus kokonaistuonnista vuonna 2011 oli noin 84 %.

Lähteet:

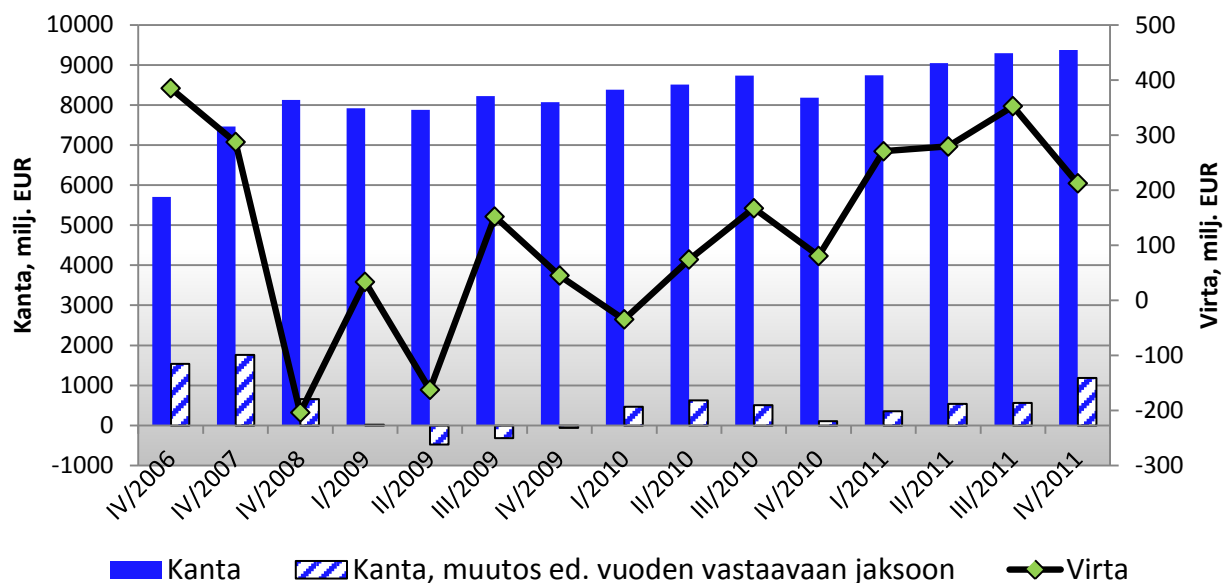
Compiler-eNews, 11.10.2011. Utismuistio

Tullihallitus (2012). *Ulkomaankauppatilasto*.
(<http://uljas.tulli.fi/>)

Suorat ulkomaiset investoinnit kasvaneet odotuksia nopeammin

Suorien ulkomaisten investointien (FDI) kanta säilyi Latviassa kohtalaisen vakaana myös kriisin aikana verrattuna esimerkiksi pääomasijoituksiin. Suorien ulkomaisten investointien kanta pieneni hieman vuonna 2009, mutta kasvoi jo noin 110 miljoonalla eurolla vuonna 2010. Vuodelle 2011 kasvua kirjattiin jo noin 1,1 miljardia euroa.

Kuva 23: Suorat ulkomaiset investoinnit Latviaan, kanta ja virta, IV/2006-IV/2011, milj. EUR

(Lähde: Latvian keskuspankki 2012b)

Suorien ulkomaisten investointien virta puolestaan tyrehtyi vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä, ja vuositasolla vähennystä edellisvuoteen oli lähes 50 %. Vuoden 2009 aikana kehitys oli ailahtelevaa, ja koko vuoden osalta kirjattiin yli 90 % pudotus edellisvuoteen. Vuosien 2010–2011 aikana investointien virta lähti jälleen selvään kasvuun. Vuoden 2010 huikkeitä kasvulukuja tosin osaltaan selittää vuoden 2009 alhaiseksi painunut lähtötaso.

Taulukko 7: Suorat ulkomaiset investoinnit Latviaan, virta ja kanta, 2008–2011

	2008	2009	2010	2011
Virta, milj. EUR	863	68	287	1114
Virta, muutos edelliseen vuoteen, %	- 49,2 %	- 92,2 %	324 %	289 %
Kanta, milj. EUR	8126	8073	8184	9373
Kanta, muutos edelliseen vuoteen, %	8,8 %	- 0,7 %	1,4 %	14,5 %

(Lähde: Latvian keskuspankki 2012b)

Suorien sijoitusten tilastoja tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että pääomakantojen ja -virtojen vaihteluun vaikuttavat yrityskauppojen ja reaali-investointien ohella huomattavasti myös konsernien sisäiset omistus- ja rahoitusjärjestelyt. Tällaisia ovat esimerkiksi rahoitussaamiset ja -velat kotimaisen ja ulkomaisen yksikön välillä. Suorien ulkomaisten sijoitusten tilastointiperiaatteista johtuen, näiden sijoitusten tilastot kuvaavat nykyisin yhä enenevässä määrin sijoittajan ulkomailla sijaitsevalle kohteelle antamaa suoraa rahoitusta (Heikkilä 2007). Tämä selittää ainakin osan eräiden maiden viimeaikaisista sijoituskantojen kasvuista Latviassa.

Vuoden 2011 lopussa Suomi oli yhdeksänneksi eniten suoria investointeja Latviaan tehnyt valtio noin 390 miljoonan euron sijoituskannalla. Samaan aikaan Ruotsista tehtyjen suorien investointien kanta oli 2,1 miljardia euroa, eli lähes neljännes koko kannasta. Vuoden 2011 aikana Ruotsin osuus yli kaksinkertaistui vuoden 2010 lopun tilanteeseen verrattuna. Aiempiin vuosiin verrattuna Alankomaat kiri investointien määrässä toiseksi ohittaen Viron, jonka sijoituskanta pieneni vuoden 2011 aikana huomattavasti edeltävän vuoden lopun tilanteeseen verrattuna. Kymmenen suurimman investointimaan joukossa myös Tanska vähensi vuonna 2011 sijoituksiaan Latviaan lähes kolmanneksella vuoteen 2010 verrattuna.

Taulukko 8: Suorien ulkomaisten investointien kanta Latviassa, 10 suurinta sijoittajamaata

	Sijoitusten kanta, IV/2011, milj. EUR	Muutos, vrt. IV/2010, %	Osuus kaikista sijoituksista, IV/2011, %
Ruotsi	2149,5	104 %	22,9 %
Alankomaat	755,4	37 %	8,1 %
Viro	533,4	-54 %	5,7 %
Kypros	528,9	32 %	5,6 %
Norja	496,8	99 %	5,3 %
Saksa	457,9	8 %	4,9 %
Tanska	403,0	-30 %	4,3 %
Venäjä	400,9	19 %	4,3 %
Suomi	390,7	7 %	4,2 %
USA	275,1	5 %	2,9 %
Kaikki sijoitukset yhteensä	9372,9	14 %	68,2 %

(Lähde: Latvian keskuspankki 2012b)

Kyproksen korkea sijoitus ei kerro niinkään kyproslaisten kasvaneesta kiinnostuksesta Latviaa kohtaan, vaan pikemmin Kyproksen sijoitustoimintaa koskevista, monia muita maita suotuisimmista verosäännöksistä. Muualta kotoisin olevat sijoittajat hyödyntävät niitä verojensa minimointiin Kyprokselle rekisteröityjen yritysten avulla. Suorien ulkomaisten sijoitusten maantieteellistä kehitystä seurattaessa on hyvä myös huomioda, että suuryritysten tekemät yrityskaupat järjestellään usein konsernien sisäisten holding- ja rahoitusyhtiöiden avulla. Tämä selittää osaltaan esimerkiksi Alankomaiden merkittävyyden ulkomaisten investointien lähtömaana, sillä se on suosittu sijaintimaa kyseisille yhtiöille. Kyseiset yrityskaupat eivät näin ollen tällöin kirjaudu ostajan varsinaisen kotimaan maksutaseen ulkomaisina sijoituksina.

Idänkaupan Vientipalvelujen (1/2012) mukaan vuonna 2011 suoria sijoituksia Latvian yrityssectorille teki 1885 ulkomaista sijoittajaa. Kasvua tässä oli yli 11 % edellisvuodesta. Venäläisten sijoittajien asema Latviassa on vahvistunut edelleen, kuten myös ukrainalaisten ja valkovenäläisten. Lisääntynyt kiinnostusta Latviaa nähtiin vuonna 2011 myös mm. Uzbekistanin, Kazakstanin, Kirgisian, Israelin sekä Turkin osalta. Keskiaasialaisten sijoittajien kiinnostus on kohdistunut erityisesti satama- ja logistiikkatoimintaan.

Toimialoittain tarkasteltuna vuoden 2011 lopussa eniten suoria ulkomaisia investointeja oli tehty rahoitus- ja vakuutussectorille (24 %) sekä kiinteistöalalle (23 %). Valmistavassa teollisuudessa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa oli kummassakin n. 12 % sijoituskannasta. Muiden alojen osuudet olivat yhdestä seitsemään prosenttia, lukuun ottamatta ns. *luokittelematonta toimintaa*, jossa on jo yli 10 % kaikista sijoituksista. Latvian keskuspankin (2012a) mukaan ulkomaiset sijoittajat ovat enenevässä määrin kiinnostuneita Latviasta vientituotteiden valmistuspaikkana. Lisäksi

investointien rakenne on hieman muuttunut aiemmasta. Viime aikoina investointeja on tehty aiempaa enemmän valmistavaan teollisuuteen, sähköntuotantoon sekä kuljetussektorille.

Ulkomainen maanomistus Latviassa on myös yleistynyt. Tällä hetkellä kymmenestä suurimmasta maa-alueiden omistajasta kahdeksan on ulkomaisia yrityksiä, kun valtionyrityksiä ei oteta mukaan lukuun (Baltic Course 2011c). Lisäksi esimerkiksi kiinalaiset ovat innostuneet ostamaan kiinteistöjä mm. Riian kaupungista, koska kiinteistön ostanut ulkomaalainen saa väliaikaisen oleskeluluvan, mikäli tietyt ehdot täyttyvät¹⁴. Kiinteistöjen ohella myös metsät kiinnostavat ulkomaalaisia yrityksiä. Vuoden 2011 aikana metsää ostettiin Latviasta kymmeniä tuhansia hehtaareja (Baltic Business News, 2011b).

Latviaan on aktiivisesti houkuteltu investointeja ulkomailta ja maata on yritetty kehittää investoinneille suotuisammaksi. Swedbank Entrepreneurship Competence Centerin, GfK Balticin ja Latvian investointi- ja kehitystoimiston tekemän tutkimuksen mukaan Latvia tarjoaa investoijalle hyvää laatua edullisesti. Tutkimus listaa Latvian eduiksi avoimet markkinat ja resurssit, kuten maan, puun ja edulliset työvoimakustannukset. DnB Nord -pankin Latvian pääekonomisti Peteris Strautins puolestaan luonnehti Latviaa *”käyttämättömien mahdollisuuksien maaksi”*, jossa *”väki on korkeasti koulutettua, mutta palkat ovat vain neljänneksen tai viidenneksen pohjoismaiden tasosta”*. (Kauppalehti 2011)

Edellä mainitun selvityksen mukaan ulkomaalaisten sijoittajien mielestä parhaat investointinäkömät Latviassa ovat kuljetus- ja logistiikka-alalla, puunjalostuksessa sekä vihreässä teknologiassa. Toisaalta ongelmaksi koetaan ennen kaikkea epärehellisyys niin koko valtion tasolla, oikeudellisessa järjestelmässä, julkisissa hankinnoissa kuin liikekumppanienkin toimissa. Lisäksi vaikeaselkoinen lainsäädäntö, korruptio, epäreilu kilpailu sekä pitkäjänteisyyden puute politiikassa mainitaan maan heikkouksina. Ongelmia ulkomaisilla sijoittajilla on ollut myös aikaa vievien alueellisten suunnitteluprosessien kanssa sekä erinäisten lupien saamisessa (Baltic Course 2011a ja b). Strautins lisää listaan *”huonot tiet, työmarkkinoiden tiukan sääntelyn sekä väen vähenemisen”*.

CEMATin haastatteluissa Latvian lainsäädännön kiiteltiin kehittyneen ja lähentyneen EU:n käytäntöjä, mutta ongelmana oli edelleen *”se tulkinta, joka on tietysti toinen kysymys”*. Erään haastatellun mukaan erityisesti konkurssilainsäädännössä *”yksinkertaisesti vaan katsellaan sormien läpi”* ja arvonlisäveroasioissa *”samasta virastosta saa erilaisia vastauksia”*. Toinen haastateltu harmitteli sopimuskulttuuria, jossa helposti *”itse kuvittelee, että on sovittu mutta vastapuoli ei mielestään ole sopinut vielä mistään”*.

Haastateltujen mukaan Latvian liiketoimintaympäristön joitain osa-alueita kiistävästä vaivaa korruptio, joka *”vaikeuttaa sekä bisnestä että koko Latvian tilannetta”*. Omassa liiketoiminnassa siihen oli kuitenkin törmätty harvemmin. Eräs haastateltu tosin huomautti, että kun yritys saa

¹⁴ Latvian maahanmuuttolaissa mainitaan, että jos ulkomaalainen ostaa vähintään 100 000 LVL (143 307 €) arvoisen kiinteistön Riista tai 50 000 LVL (71 653 €) arvoisen kiinteistön muualta maasta hän saa väliaikaisen (5 v.) oleskeluluvan. Lupa myönnetään niin ikään, jos ulkomaalainen sijoittaa vähintään 25 000 LVL (35 826 €) latvialaisen yrityksen pääomaan sekä maksaa vähintään 20 000 LVL (28 661 €) veroja ensimmäisenä toimintavuonna. Oleskeluluvan saa myös, jos sijoittaa vähintään viiden vuoden ajaksi latvialaiseen luottolaitokseen vähintään 200 000 LVL (286 615 €). (Euromääräiset summat laskettu 08.03.2012). Väliaikaisen luvan haltijalla on oikeus hankkia pysyvä lupa 5 vuoden kuluttua. (Baltic Legal, 2010)

sellaisen maineen, että se toimii lain kirjaimen ja hengen mukaisesti, ”*niin sinulta ei oikeastaan mitään tulla pyytämäänäkään*”.

CEMATin tekemän edellisen Latvia-raportin haastatteluissa epäiltiin, että euron käyttöönotto Virossa voi viedä ulkomaisia sijoituksia sinne Latvian sijasta. Tätä raporttia varten haastatellut yritysten edustajat eivät kuitenkaan olleet kuulleet yhdestäkään tällaisesta tapauksesta. Latvian latin pysyminen vakaana¹⁵ on saattanut osaltaan pitää yllä sijoittajien luottamusta.

Toimintaympäristön haasteista huolimatta kiinnostusta Latviaa kohden vaikuttaa olevan. Esimerkiksi pääomasijoittaja SIA Baltic Office ilmoitti elokuussa 2011, että tietyt venäläis- ja ukrainalaissijoittajat olisivat valmiit sijoittamaan Latviaan 130 miljoonaa euroa, jos vain löytyisi sopivia kohteita (Baltic Business News, 2011b). Ulkomaiset yritykset ovat myös kiinnostuneita Latvian julkisen sektorin urakoista, kuten Riian sataman suunnitellusta siirrosta keskustan tuntumasta Krievun saarelle. Tästä noin 150 miljoonan euron investoinnista jätti keväällä 2011 tarjouksensa yhteenliittymä, jossa oli mukana toimijoita sekä Latviasta että muista EU-maista. (Compiler-eNews, 29.3.2011)

¹⁵ Latvian lati on sidottu euroon. Sallittu vaihteluväli on +/- 15 % keskiparssista, joka on 0,702804.

Lähteet:

Baltic Business News (2011a). *Investors looking to inject 200 million lats*; 18.8.
(<http://bnn-news.com>)

Baltic Business News (2011b). *Foreigners buying up Latvian forests, Chinese people purchase Riga real estate*; 21.11.
(<http://bnn-news.com>)

Baltic Course (2011a). *Germany: business environment in Latvia is not investor-friendly*; 19.5.
(<http://www.baltic-course.com/>)

Baltic Course (2011b). *Foreign investors view Latvia as a Volkswagen – reliable and of high quality*; 10.11.
(<http://www.baltic-course.com/>)

Baltic Course (2011c). *Foreign companies buying up land in Latvia at unprecedented pace*; 11.11.
(<http://www.baltic-course.com/>)

Baltic Legal (2010). *Residence permit in Latvia*.
(<http://www.baltic-legal.com/useful-information/legal-information-on-baltic-states/residence-permit-in-latvia/>)

Compiler-eNews, 29.3.2011. Uutismuistio.

Heikkilä, Airi (2007). Monimutkaiset omistus- ja rahoitusjärjestelyt vaikeuttavat suorien sijoitusten arviointia. *Tieto&trendit* 11 (1/2007). Tilastokeskuksen julkaisuja.
(http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-02-15_003.html?s=0)

Idänkaupan Vientipalvelut, 31.1.2012. *Latvia kiinnostaa ulkomaisia sijoittajia*.

Kauppalehti (2011). *Latviassa avautui edullinen hetki investoinneille -Jättipudotuksen jälkeen talous nousee taas lupaavasti*; 13.4. sivu 8.

Latvian keskuspankki (2011). Bank of Latvia. *Exchange rate policy*.
(<http://www.bank.lv/en/monetary-policy/exchange-rate-policy>)

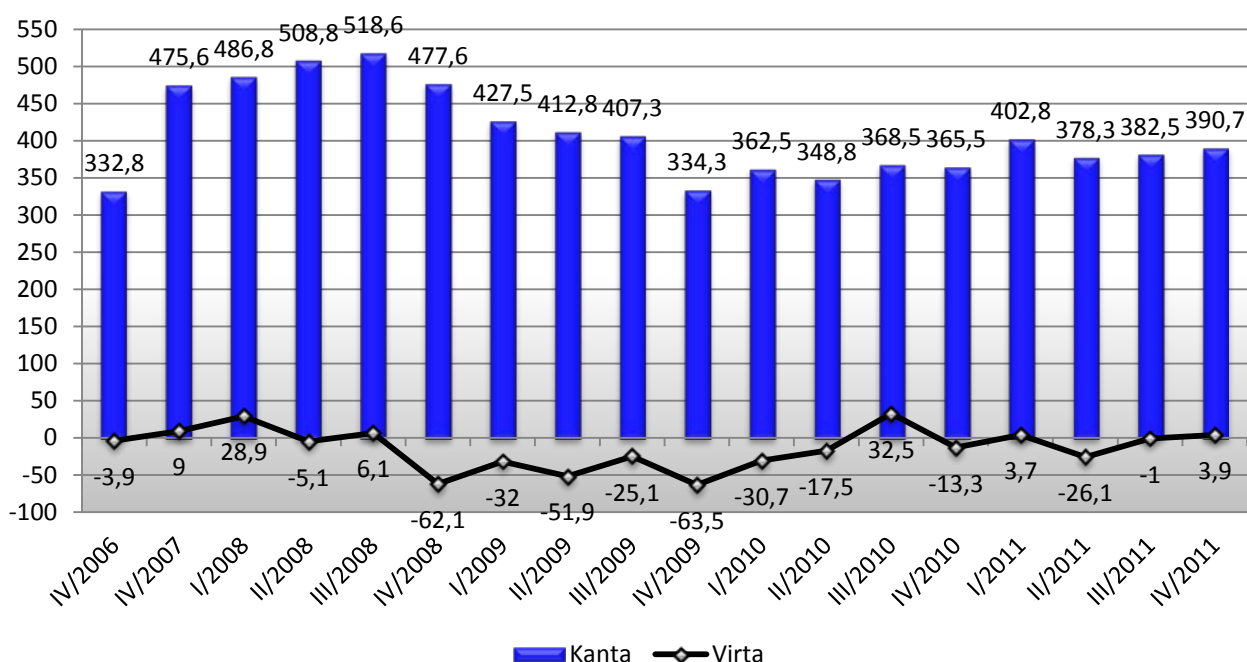
Latvian keskuspankki (2012a). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

Latvian keskuspankki (2012b). Bank of Latvia. Statistics. *International investment position*.
(http://www.bank.lv/LMB/LMB_en.php)

Suorat investoinnit Suomesta Latviaan kehittyivät maltillisesti 2011

Latvian keskuspankin mukaan suomalaisten suorien investointien kanta Latviassa oli jatkuvassa kasvussa vuodesta 2000 (138,2 milj. €) aina vuoden 2008 kolmannelle neljännekselle (477,6 milj. €). Tämän jälkeen investointien kanta alkoi pienentyä ja romahti vuoden 2009 aikana yli 140 miljoonalla eurolla edelliseen vuoteen verrattuna. Vuoden 2010 aikana investointien kanta vaihteli varsin vähän. Vuoden 2011 aikana suomalaisten investointien kehitys oli melko haparoivaa. Vuoden alun nousupyrähdyksen jälkeen investointien määrä laski jälleen hieman. Suomalaisinvestointien virta Latviaan vuosien 2009–2011 aikana onkin ollut paria vuosineljännestä lukuun ottamatta negatiivinen.

Kuva 24: Suomalaisen suorat investoinnit Latviaan, kanta ja virta, IV/2006-IV/2011, milj. EUR

(Lähde: Latvian keskuspankki 2012)

Seuraavassa taulukossa on esitetty Suomesta Latviaan tehtyjen suorien sijoitusten ja niiden tuottojen sekä virran muutoksia Suomen Pankin tilastojen mukaan¹⁶. Suomen Pankin rahoitusmarkkina- ja tilasto-osaston ekonomistin Topias Leinon mukaan suomalaisten sijoituskannan supistumisesta Latviassa vuosina 2008–2009 selittää ennen kaikkea vuodelle 2009 rekisteröity 170 miljoonan euron negatiivinen virta, jonka taustalla on latvialaisten sijoituskohteiden tappiolliset tulokset. Suomesta Latviaan suuntautuneiden suorien sijoitusten tuotot olivat vuonna 2009 noin 110 miljoonaa euroa pakkasella. Kun sijoituskohteet tekevät tappiota, rekisteröityy tämä negatiivisena ns. uudelleensijoitettuihin voittoihin, joka on virran osakomponentti. Tämän lisäksi jaetuilla osingoilla on supistava vaikutus uudelleensijoitettuihin voittoihin ja siten virtaan: mitä suurempi osuus yrityksen tuloksesta jaetaan omistajille osinkoina, sitä pienempi osuus tuloksesta

¹⁶ Suomen Pankin ja Latvian keskuspankin tilastot poikkeavat toisistaan jossain määrin, johtuen eroista tiedonkeruun kattavuudessa sekä tilastointimenetelmissä. Sijoitusten virtojen määrät ovat molempien pankkien tilastoissa suurin piirtein toisiaan vastaavat, mutta sijoitusten kannan määrän suhteen tilastoissa on selkeämmät erot.

voidaan sijoittaa uudelleen kohdeyritykseen. Lisäksi osa sijoituskannan muutoksista selittyy kannan arvonmuutoksilla, joiden vaikutus tässä tapauksessa oli positiivinen.

Taulukko 9: Suorat suomalaiset sijoitukset Latviassa, vv. 2000-2011, kanta, virta ja tuotot

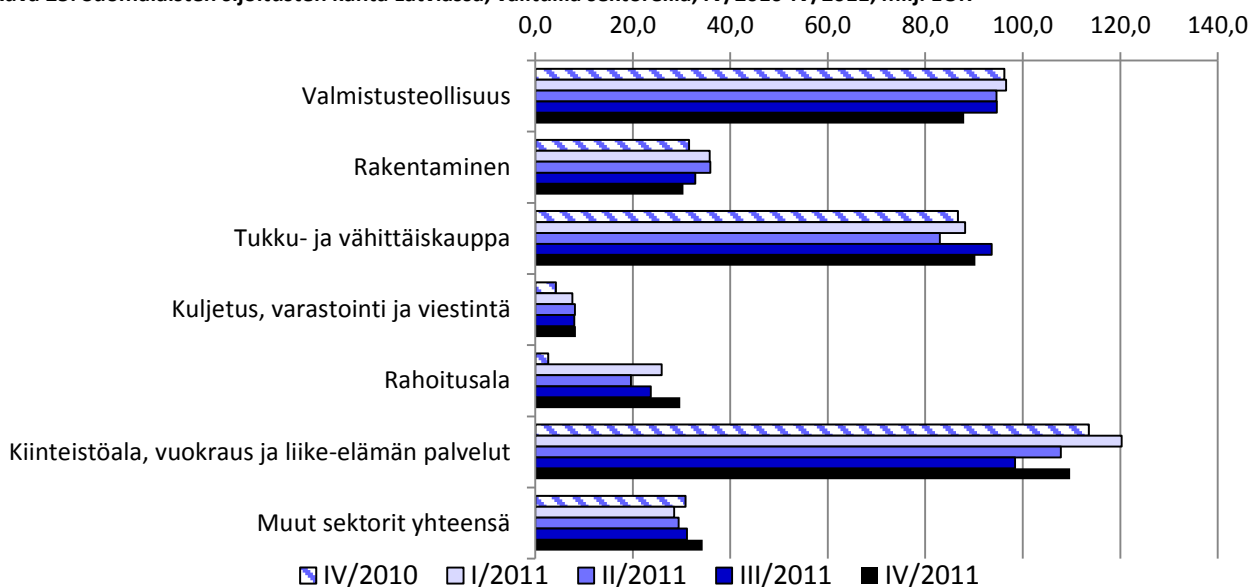
Vuosi	Sijoitusten kanta, milj. €	Kannan muutos, edelliseen vuoteen verrattuna, %	Virta, milj. €	Tuotot, milj. €
2000	117	...	1	0
2001	159	35,9 %	20	-3
2002	103	-35,2 %	4	-1
2003	141	36,9 %	25	5
2004	254	80,1 %	80	31
2005	358	40,9 %	94	15
2006	291	-18,7 %	-203	31
2007	312	7,2 %	-34	35
2008	371	18,9 %	-22	16
2009	272	-26,7 %	-170	-110
2010	234	-14,0 %	3	-21
2011	188	-19,7 %	-43	-23

(Suomen Pankki 2012)

Suomen Pankin tilaston mukaan suomalaisten suorien sijoitusten tuotot Latviassa vv. 2000–2011 ovat jakson kolmea viimeistä vuotta lukuun ottamatta olleet varsin hyvät. Sijoituskannan laskennallinen tuotto on ajoittain ollut yli 10 %. Tilastoja tarkasteltaessa tulee myös Suomen kohdalla muistaa, että niissä eivät näy suomalaisyritysten ulkomaisten rahoitusyhtiöiden kautta tekemät sijoitukset.

Kaikista Latviaan tehdyistä suomalaisista suorista sijoituksista yli 28 % on kiinteistöalalla sekä liike-elämän palveluissa. Tukku- ja vähittäiskaupassa on noin 23 % suorien sijoitusten kannasta ja runsas 22 % on sijoitettu valmistavaan teollisuuteen. Rakennussektorilla ja rahoitusalalla on molemmissa vajaa 8 % kaikista sijoituksista. Tarkastelujakson aikana isoimmat prosentuaaliset muutokset ovat tapahtuneet rahoitussektorilla sekä logistiikka- ja viestintäaloilla.

Kuva 25: Suomalaisten sijoitusten kanta Latviassa, valituilla sektoreilla, IV/2010-IV/2011, milj. EUR

(Lähde: Latvian keskuspankki 2012)

Suurimpia vuonna 2011 toteutuneita investointeja Suomesta Latviaan oli venesatamia ja kelluvia rakenteita valmistavan Marinetekin uusi tuotantolaitos Riian lähellä Olainessa. Latvian tehdasta perusteltiin sijainnilla lähellä Pohjois-Euroopan markkinoita, ammattitaitoisen työvoiman saatavuudella ja tuotantokustannusten mataluudella. Marinetekillä on tosin jo ennestäänkin ollut laiturei- ja komponenttivalmistusta Riiassa, mutta jatkossa yhtiön Latvian tuotanto keskitetään uuteen tehtaaseen. (Kauppalehti 2011)

Latviassa toimivat suomalaiset palvelualan yritykset ovat uutisoineet sekä uusista investoinneista että toimintojensa uudelleenjärjestelyistä. Sanoma-konserniin kuuluva Sanoma News osti syksyllä 2011 Latvian toiseksi suurimman online-uutispalvelun Apollon teleoperaattori SIA Lattelecomilta. (Compiler-eNews, 27.9.2011). Samaan aikaan konserniin kuuluva Sanoma Trade myi pois 50 prosentin osuutensa latvialaisesta Narvesen Baltija -kioskiketjusta lokakuussa 2011. Myyntiä perusteltiin yhtiön keskittymisellä ydinliiketoimintaansa (Kauppalehti Online). Sanoman lisäksi Fazer Amica myi kesäkuussa 2011 catering- ja ravintolapalveluyrityksensä Fazer Amica Latvian yrityksen toimivalle johdolle, koska alan markkinakehitystä ja tulevaisuudennäkymiä Latviassa ei katsottu riittäviksi Fazerin kokoiselle yhtiölle (Baltic Business news, 13.6.2011).

CEMATin haastatteluissa monet yritysjohtajat totesivat, että heidän edustamiensa yritysten mahdolliset investointiohjelmat pidetään edelleen voimassa, vaikkakin olosuhteet ovat nyt vaikeat. Vuosien 2009 ja 2010 hiljaiselon jälkeen investointiaktiivisuus oli vuonna 2011 jälleen varovaisesti lisääntynyt.

”Meillä on tavoitteena edelleen investoida. Meillä on suunnitelmat investoida tänne, ja vahvistaakin tätä nykyistä asemaa. Meillä on ollut 2009 ja 2010 vähän jäissä. Nyt tänä [2011] vuonna on taas aloitettu, ja pari seuraavaa vuotta suunnitellaan jatkoa.”

Haastatelluilta löytyi uskoa, että parempi aika kuitenkin koittaa vielä ja sitten *”iskukyky ja verkosto ovat kunnossa”*. Vaikeat olosuhteet tarjoavat toisaalta mahdollisuuden *”saada yksiköitä sellaisella aikataululla ja hinnalla, mikä ei noususuhdanteessa olisi ollenkaan mahdollista”*. Eräs haastateltu johtaja totesi lisäksi, että jos pystyy tällaisena aikana merkittävästi laajentamaan, *”niin se antaa semmoista positiivista happea ja sitten sitä käytetään erilaisissa investointi- tai talousseminaareissa [esimerkkinä], että on tämmöisiäkin”*.

Latvian isona mahdollisuutena pidettiin Venäjää, johtuen mm. historiasta, sijainnista ja kielestä vaikka tiettyjä jännitteitä maiden välillä onkin. Toimimalla Venäjän kanssa yhteistyössä, Latviaan voitaisiin saada *”hyvää bisnestä, joka auttaisi Latviaa hirveän paljon”*.

Sijainnin Baltian keskellä arveltiin voivan vaikuttaa investointipäätöksiin myös niin, että yrityksen keskuskonttori sijoitetaan Latviaan ja sieltä käsin ryhdytään hoitamaan myös Viron ja Liettuan liiketoimintoja. Tästä oli jo havaittu joitakin esimerkkitapauksia.

Eräs haastateltu huomautti, että Latviassa ollaan nyt *”enemmän kiinnostuneita ulkopuolisista sijoituksista, kuin aikaisemmin oli tilanne”*. Tämä on näkynyt siten, että esimerkiksi kaupunkien ja vastaavien toimijoiden suunnalta on ilmennyt *”jonkinäköistä aktiivisuutta yritystoimintaa kohtaan, että tulisi yrityksiä alueelle”*. Tässä suhteessa Latviassa on tapahtunut *”pieni positiivinen muutos ... tai ehkä se ei ole muutos, vaan kehitys sitten vain”*.

Suomalaisyrityksiä kannustettiin laajentamaan toimintojaan Latviaan, koska niitä on siellä selvästi vähemmän kuin esimerkiksi Virossa. Tämän ohella suomalaisia yrityksiä kehoitettiin tutustumaan latvialaisten yritysten tarjoamiin mahdollisuuksiin mm. alihankinnan suhteen.

”On toivottavaa, että mahdollisimman moni suomalainen näkee sen [suomalaisyritysten suhteellisesti vähäisen määrän Latviassa] mahdollisuutena laajentua Latviaan. Ja se, mikä olisi hyödyllistä, niin tuntee erilaisten latvialaisten aliurakoitsijoille tarjoamat mahdollisuudet tuottaa palveluita tai tuotteita Suomen markkinoille, eli käyttää alihankintaa siellä päin. Siellä on hyvin kilpailukykyisiä tuotteita, ja osaamista löytyy.”

Lähteet:

Baltic Business news, 13.6.2011. *Fazer Group sells Fazer Amica Latvia*
(<http://bnn-news.com/>)

Baltic News Network, 7.3.2011. *TeliaSonera repeatedly expresses wish to acquire state shares in LMT and Lattelecom.*
(<http://bnn-news.com/>)

Compiler-eNews, 27.9.2011. *Uutismuistio*

Heikkilä, Airi (2007). Monimutkaiset omistus- ja rahoitusjärjestelyt vaikeuttavat suorien sijoitusten arviointia. *Tieto&trendit* 11 (1/2007). Tilastokeskuksen julkaisuja.
(http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-02-15_003.html?s=0)

Kauppalehti (2011). *Marinetekille tehdas Latviaan*; 20.10. sivu 17

Kauppalehti Online. *Sanoma luopuu Latvian kioski- ja lehtiliiketoiminnasta*, 14.10.2011

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. Statistics. *International investment position.*
(http://www.bank.lv/LMB/LMB_en.php)

Leino, Topias (2012). Ekonomisti; Suomen Pankin Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto, Maksutasetoimisto. *Sähköpostikeskustelu.*

Suomen Pankki (2012). *Maksutase ja ulkomainen varallisuus, Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille, vuosittain.*
(<http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/taulukot.aspx>)

TeliaSonera (2012). *Markkinat ja tuotemerkit. Latvia.*
(<http://www.teliasonera.com/fi/konserni/markkinat-ja-tuotemerkit/latvia/>)

Latvian tulevaisuudennäkymät

Latvian talous on juuri ja juuri selvinnyt vuonna 2008 iskeneestä talouskriisistä valtion laajojen säästötoimien, Latvian saamien hätälainojen sekä pankkitukien ansiosta. Pilviä viennistä riippuvaisen Latvian taivaalle tuovat kuitenkin maailmantalouden edelleen jatkuva epävarmuus ja Euroalueen velkakriisi. Latvian BKT kääntyi vuonna 2010 kriisinaikaisen syöksyn jälkeen uudestaan varovaiselle kasvu-uralle lähinnä viennin vetämänä. Tukea BKT:n kasvulle on tullut myös kaupan ja teollisuuden virkistymisestä. Jopa rakennussektori on piristymässä hiljalleen vaikka sen tuotanto onkin edelleen kaukana kiinteistöbuumin aikaisesta tasostaan. Latvialaisten yritysten luottamus talouteen ei vielä ole kovin vahvaa. Latvialaisten kuluttajien luottamus tulevaan on sen sijaan vahvempaa kuin euroalueella keskimäärin, mikä heijastuu vähittäiskaupan ja palvelualan yritysten tulevaisuudenuskoon. Teollisuusyritysten luottamus on myös vähitellen palautumassa, mutta rakennusalaalla lähitulevaisuus nähdään edelleen synkkänä.

Latvian keskuspankin (2012) mukaan todennäköisyys Latvian talouskasvun hidastumiselle on kuitenkin kasvanut viime aikoina. Monet euroalueen maat ovat joutuneet toteuttamaan aiemmin arveltua suurempia julkisen talouden vakauttamistoimia, mikä on heikentänyt euroalueen lyhyen tähtäimen kasvunäkymiä. Monet ennustelaitokset ovatkin tarkentaneet Latvian talouden kasvuennusteitaan alaspäin. Mikäli Latvian vienti Eurooppaan hyytyy, on sillä vakavat seuraukset Latvian talouskehitykselle. Euroopan alueelle suuntautuvan viennin osuus Latvian koko viennistä on noin 90 % ja vienti puolestaan tuottaa yli 50 % Latvian BKT:sta.

Latvian viennin ongelmana on myös liiallinen painottuminen matalan jalostusarvon tuotteisiin, kuten puuhun ja perusmetalleihin. Lisäksi talouden ongelmana on lähes 20 vuotta keskeytyksettä alijäämäisenä pysynyt kauppataase. Viennin tärkeyttä Latvian taloudelle ei silti voi väheksyä, koska kotimaisen kysynnän taso ei alhaisen ostovoiman vuoksi riitä ylläpitämään maan taloutta eikä sen kasvua. Latvian ulkomaankaupassa eräs tulevia asetelmia mahdollisesti muuttava tekijä on Venäjän hyväksyminen¹⁷ Maailman kauppajärjestön (WTO) jäseneksi. Latvian keskuspankki (2012) arvioi, että Venäjän WTO-jäsenyydellä voi olla sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia Latvian ulkomaankaupalle. Yhtäältä Latvia hyötyy monien ulkomaankaupan tariffien poistumisesta tai alentamisesta, mutta toisaalta Venäjän WTO-jäsenyyden voi vaikuttaa negatiivisesti eräiden Latviassa tuotettujen tuotteiden (kuten kuitupuun) vientiin, lähinnä maidenvälisen kilpailuasetelman mahdollisen muuttumisen johdosta.

Latvian talouskasvun eräänä rajoitteena on myös vähäinen oma teollisuus, jota kaivattaisiin lisää erityisesti korkeamman jalostusasteen tuotteita tuottaville sektoreille. Tosin Latvian hallituksen toimintaohjelmassa vuosille 2010–2017 yhtenä tavoitteena on yhä vientipainotteisempi talous, jossa ulkomaisia investointeja houkuteltaisiin erityisesti juuri korkean lisäarvon tuotteita tuottaville aloille. Ulkomaisten investointien lisäksi Latvian talous tarvitsee kehittyäkseen myös omaehtoista harmaan talouden ja korruption kitkemistä, oikeusjärjestelmän kehittämistä, verojen kannon tehostamista, vientituotteiden jalostusarvon nostoa, enemmän raskasta teollisuutta sekä julkisen sektorin uudistuksia.

¹⁷ Venäjä hyväksyttiin WTO:n jäseneksi 16.12.2011. Venäjän duuman on vielä ratifioitava jäsenyyssopimus 6 kk:n kuluessa jäseneksi hyväksymisestä, minkä jälkeen täysivaltainen jäsenyyden astuu voimaan 30 pv:n kuluessa (Helsingin Sanomat 17.12.2011).

Latvian talouskehityksen vakavana uhkana on myös laajamittainen ja jo pitkään jatkunut maastamuutto, jossa ei näy laantumisen merkkejä. Erityisen ongelmallista on nuorten ja koulutettujen ihmisten lähtö Latviasta. Massiivinen muuttoliike aiheuttaa nyt jo työvoimapulaa mm. IT-alalla, rakennusteollisuudessa, rahoitusalaalla, lakipalveluissa sekä myynnin tehtävissä. Työvoimapulan lisäksi maastamuutto vie pohjaa muutenkin hauraalta kotimaiselta kysynnältä. Tiettyjä aloja vaivaavasta työvoimapulasta huolimatta työttömyysaste Latviassa on edelleen korkea, vaikka se onkin laskenut talouskriisin kuumimpien hetkien yli 20 prosentista noin 15 prosentin tuntumaan. Tämä kielii rakenteellisesta työttömyydestä, mistä johtuen työvoimatilanteen odoteta paranevan ratkaisevasti lähivuosina.

Latvian keskuspankki (2012) arvioi, että Latvian talouden sisäisistä tekijöistä talouskasvun uhkana on lähinnä kotimaisen kysynnän ennakoitua suurempi heikkeneminen, mikäli huonontuvat talousnäkymät saavat kuluttajat lisäämään säästämistään ja lykkäämään kulutustaan. Lisäksi investoinnit Latvian talouteen saattavat olla lähiaikoina odotettua vähäisemmät, koska kansainväliset luokituslaitokset¹⁸ ovat alentaneet arvioitaan Latvian talouden tulevista näkymistä.

Kiinteistökuplan puhkeaminen, inflaation rauhoittuminen, julkisen talouden alijäämän pieneneminen, valtion velkaantuneisuuden eurooppalaisesti suhteellisen matala aste sekä pienen talouden mahdollisuus tarvittaessa sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin luovat kuitenkin omalta osaltaan uskoa Latvian tulevaisuuteen. Edes latvialaiset itse eivät usko oman tai maansa talous- tai työllisyystilanteen enää voivan huonontua nykyisestä seuraavan vuoden aikana.

Suomalaisyriyten näkemysten mukaan talouskriisi on selkiyttänyt Latvian markkinoita. Talouskriisi ei ole aiheuttanut suuria ongelmia Latviassa toimiville suomalaisyrityksille, vaikka markkinaosuutta on saatettu hieman menettää ja taloudellisia tappioitakin kärsiä. Vuoden 2012 alkupuolesta odotettiin voivan tulla osin vaikeakin, mutta silti uskoa parempaan tulevaisuuteen vielä löytyi. Vuosien 2009–2010 hiljaiselon jälkeen suomalaisyritysten investointiaktiivisuus oli vuonna 2011 jo varovaisesti lisääntynyt.

Lähteet

The Baltic Course (2011). *Fitch lowers Latvia's future outlook to stable*. 14.12.2011.
(<http://www.baltic-course.com/eng/analytics/?doc=50170>)

Helsingin Sanomat, 17.12.2011. *Venäjä hyväksyttiin kauppajärjestö WTO:n jäseneksi*.

Latvian keskuspankki (2012). Bank of Latvia. *Macroeconomics Development Report*. January 2012.
(http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/makroekonomikasnorises/MDR_january_2012.pdf)

¹⁸ Esimerkiksi Fitch Ratings alensi Latvian luokitusnäkyviä positiivisesta vakaaseen. Pitkän ajan luokitus on nyt BBB-. (Baltic Course 2011)